

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví

Informační studia a knihovnictví

Bakalářská práce

Veronika Borovková

Zmapování výskytu lišt s personifikovanými Ctnostmi v tiskárnách rudolfínské Prahy

Documentation of the use of personified virtues ornamental bands
in the prague printing offices of the time of Emperor Rudolf II

BOROVKOVÁ, Veronika. *Zmapování výskytu lišt s personifikovanými Ctnostmi v tiskárnách rudolfínské Prahy*. Praha, 2022. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Mgr. Jana Vlachová

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala vedoucí své práce Mgr. Janě Vlachové za čas věnovaný mé práci, odborné vedení a cenné rady. Děkuji svým dětem za podporu a trpělivost. Poděkování patří též kolegyním Janě Bednářové, Lence Kalousové a Kateřině Krohové za podporu při finalizaci práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 13. května 2022

Veronika Borovková

Abstrakt

Bakalářská práce o motivu alegorií křesťanských ctností v podobě ženských postav Víry a Naděje, Lásky a Spravedlnosti, Moudrosti a Umírněnosti, Statečnosti a Trpělivosti přináší zmapování výskytu námětu na dekoračních lištách v předbělohorských tiskárnách. Vychází z předpokladu vysledovatelné průkopnické linie lišt s motivem Ctností z dílny Michaela Peterleho st., inspirované produkcí Melantrichovou a dalších spolupracovníků a následovníků. Představuje oblíbenost motivu v umění obecně, s následným zúžením na dobové staré tisky a s přihlédnutím k rukopisné produkci. Zahrnuje širší historický pohled a dobové souvislosti. Záměrem práce bylo zhodnocení originality a uměleckého zpracování lišt a přispění k bližšímu poznání transferu dekoračních prvků užívaných českými raně novověkými tiskaři. Práce je vypracovaná především metodou tvůrčího kompilátu poznatků získaných studiem relevantních zdrojů a historickou analýzou. Pro zmapování výskytu lišt s alegoriemi jsem použila metodu komparativní analýzy založené na vyhledávání v databázích. Komparací dohledaných lišt byla potvrzena výchozí pozice tisků Peterleho tiskárny.

Klíčová slova

ikonografie; personifikované Ctnosti; nauka o ctnostech; rudolfinská Praha; tiskárny raného novověku; knižní dekor; lišta

Abstract

The bachelor's thesis on the motif of allegories of Christian virtues in the form of female figures of Faith and Hope, Love and Justice, Wisdom and Temperance, Courage and Patience presents a mapping of the occurrence of the theme on ornamental bands in printing offices in the time before the battle of Bílá hora. It is based on the premise of a traceable pioneering line of ornamental bands with the Virtues motif from the workshop of Michael Peterle Sr, inspired by the production of Melantrich and other collaborators and followers. It represents the popularity of the motif in art in general, with a subsequent narrowing to old prints and consideration of manuscript production. Includes a broader historical perspective and period context. The intention of the work was to evaluate the originality and artistic treatment of ornamental bounds and to contribute to a closer understanding of the transfer of decorative elements used by Czech early modern printers. The thesis is mainly prepared by the method of creative compilation of knowledge obtained through the study of relevant sources and historical analysis. To map the occurrence of ornamental bands with allegories I used the method of comparative analysis based on database searches. By comparing the traced ornamental bands, the starting position of Peterle's prints was confirmed.

Key words

iconography; virtues; the doctrine of virtues; rudolphine Prague; printers of the early modern period; book decor; ornamental band

Obsah

Předmluva	7
Úvod	9
1 Vývoj zpracování personifikovaných Ctností	12
1.1 <i>Vývoj nauky o ctnostech</i>	12
1.2 <i>Užití námětu Ctností ve výtvarném umění</i>	13
1.3 <i>Ctnosti v dějinách knižní kultury</i>	16
1.3.1 <i>Příklady zahrnující Ctnosti v rukopisné knize</i>	17
1.4 <i>Vývoj knižní výzdoby</i>	18
1.4.1 <i>Výskyt námětu Ctností v 15. století</i>	19
1.4.2 <i>Příklady výskytu námětu na knižní vazbě</i>	23
2 Vývoj knihtisku 16. století a 1. třetiny 17. století	25
2.1 <i>Zákazy a cenzura</i>	25
2.2 <i>Tiskaři předbělohorské doby</i>	27
2.3 <i>Pražští tiskaři</i>	29
2.3.1 <i>Jiří Melantrich z Aventinu st.</i>	30
2.3.2 <i>Michael Peterle st.</i>	32
2.3.3 <i>Jan Schumann st.</i>	33
2.3.4 <i>Mikuláš Štraus ze Štrausfeldu</i>	34
2.3.5 <i>Jiří Jakubův Dačický a Jan Otmar Dačický</i>	35
2.3.6 <i>Jiří Černý z Černého mostu</i>	35
2.3.7 <i>Daniel Sedlčanský nejst, a Daniel Sedlčanský st.</i>	36
3 Komparace lišt v pražských tiskárnách předbělohorské doby	37
3.1 <i>Michael Peterle st.</i>	37
3.1.1 <i>Pruhy vlepené do strahovského homiliáře</i>	37

3.1.2	Vita Christi.....	41
3.1.3	Příklady jednolistů z dílny Peterleho	43
3.2	<i>Lišty odvozené z materiálu Peterleho st.</i>	45
3.2.1	Jan Schumann st.....	45
3.2.2	Daniel Sedlčanský st.....	47
3.2.3	Jiří Jakubův Dačický a Jan Otmar Dačický	48
3.2.4	Mikuláš Štrauss ze Štrausfeldu	50
3.2.5	Jiří Černý z Černého mostu	51
	Závěr	53
	Použité databáze	56
	Seznam použité literatury	56
	Seznam pramenů.....	65
	Seznam detailů	70
	Obrazová příloha	73

Předmluva

Cílem předložené bakalářské práce je zmapování výskytu motivu s alegoriemi křesťanských ctností v podobě ženských postav Víry a Naděje, Lásky a Spravedlnosti, Moudrosti a Umírněnosti, Statečnosti a Trpělivosti. Lišty s motivem se vyskytovaly ve velkém množství tisků z předbělohorského období. Práce je vypracovaná především metodou tvůrčího kompilátu poznatků získaných studiem relevantních zdrojů a historickou analýzou. Téma vývoje českého knihtisku je popsáno v mnoha dokumentech, i když většina podléhá dobovým konvencím. Jelikož 2. polovinou 16. století se zatím nikdo soustavně nezabýval, vycházím především ze systematických studií a ucelené *Encyklopedie knihy* Petra Voita, citovaných závěrečných prací Jany Tvrzníkové (Vlachové), Petry Večeřové a dalších a recenzovaných článků z knihovědného periodika *Knihy a dějiny*.¹ Pro mapování výskytu lišt s alegoriemi Ctností jsem použila metodu komparativní analýzy založenou na vyhledávání v databázích Knihověda, Manuscriptorium a Knihopis, pouze jeden tisk jsem prohlédla v Moravském zemském archivu, a to zejména pro samotný dotyk s originálem. Základní pojmy knižní kultury, u kterých považuji za přínosné jejich představení, ujasnění využití nebo chápání obsahu, jsou, při prvním výskytu v textu, okomentovány v poznámce pod čarou. V závěrečné části práce jsou zahrnuty výřezy s detaily alegorií, podporující uvedené teorie. Ostatní obrazový materiál je seřazen v samostatné příloze podle odkazů v textu.

Práce si klade za cíl přispět k bližšímu poznání transferu dekoračních prvků užívaných českými raně novověkými tiskaři.

Odkazování v textu bylo zvoleno pomocí poznámek pod čarou, kde dokládám zdroje literatury, konkrétní díla a další doprovodné informace. Přímé citace označují uvozovky, kurzíva je použita pro zvýraznění konkrétních děl. Použitá literatura je zpracována podle normy ISO 690:2011, pro identifikaci starých tisků používám zkrácené odkazy zahrnující místo tisku, rok vytištění, číselné označení souborné databáze nebo signaturu uložení. V případě

¹ *Časopis knihy a dějiny* [online]. Knihovna AV ČR, 2021 [cit. 2021-11-15], ISSN 1210-8510. Dostupné z: <https://asjournals.lib.cas.cz/knihyadejiny/home>

opakujících se zdrojů literatury používám zkratku se jménem autora a čísla stránky. Bakalářská práce čítá od úvodu po závěr 122 467 znaků (včetně mezer), tj. přibližně 68 normostran.

Úvod

Ctnost žije i po smrti. (latinské přísloví)

Předmětem mé práce je motiv s alegoriemi křesťanských ctností. Samotný pojem ctnost (latinsky *virtus*, řecky *areté*) má mnoho významů. Ctnosti můžeme popsat jako kladně vnímané schopnosti člověka, a to jak bohoslovecké, tak mravní, které mají sílu vytrvale se uskutečňovat přes všechny překážky, a to i za cenu obětí. V umění jsou často alegoricky zobrazovány jako mladé ženy, někdy ve skupinách, doprovázeny různými symboly a atributy. Jsou často stavěny v cyklech do protikladu s neřestmi, se kterými bojují a nad nimiž vítězí.²

Personifikované Ctnosti jsou velmi oblíbený námět již od antického starověku. Tvar Ctnost s velkým počátečním písmenem používám ve spojení s konkrétní personifikací alegorie s přísouzením většího významu, pokud se o ctnosti zmiňuji jako o vlastnosti, používám písmeno malé. Pro uchopení celkového vývoje postupuji v několika blocích.

První část věnuji úvodu do historie nauky o ctnostech v oblasti filozofické a náboženské, včetně výčtu různých způsobů jejich pojmenování. Reprezentace alegorií jsou využívány jako morální síla v literárních i výtvarných dílech a je zajímavé sledovat splývání antické mytologie s biblickými náměty, které má jediný cíl a tím je mravní zušlechťování člověka. Ve středověku je toto téma součástí všech složek umění, objevuje se na užitkových předmětech a proniká do sochařství, interiérových i architektonických prvků a výzdoby monumentálních celků.

V podkapitolách na problematiku nahlížím z knihovědného pohledu a v přehledu uvádím ilustrovaná díla od 5. století, dále použití motivu Ctností v medailonech rukopisných iluminovaných knih, ale i výskyt prvních dřevořezových tisků. Středověké rukopisné soubory uchvacují svou barevnou velkorysostí a detailním provedením ve velkých celostránkových titulních zobrazeních i v kvalitních miniaturách. Ctnosti dodávají vznešenosti a bezúhonnosti svým sponzorům v rodových erbech. Pro bližší pochopení zvolených forem, ve kterých se ctnosti uplatnily, uvádím také základní historické souvislosti doby. Novovek s sebou přináší

² RULÍŠEK, Hynek. *Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie*. 2., upr. vyd. [České Budějovice]: Karmášek, 2006. ca 500 s. ISBN 80-239-7434-3. Nečíslováno, heslo Ctnosti.

celkovou proměnu společnosti a s příchodem tištěné knihy nastává rozkvět spolupráce různých profesí, rozšíření techniky dřevořezu a počátek masové produkce tištěných materiálů. Nastiňují vývoj kultury tištěné knihy především z pohledu knižního dekoru. V 15. století dochází ke sjednocení grafické konstrukce tištěné knihy a iluminace jsou plně nahrazeny dřevěnými štočky. Představují konkrétní díla se zobrazením postav Ctností v různých variantách, včetně těch v mužské podobě. Pozdně gotické tiskařské postupy ustupují v této době renesančnímu pojetí. V 16. století se již plně prosazuje knižní dekor zastoupený rámy, bordurami, linkami, vlysy a vinětami. První část zakončují uvedením několika příkladů využití formy tzv. válečků s alegoriemi na vazbách knih. Ty vzhledem k sériovosti výroby potvrzují náboženskou neutralitu a všeobecnou oblíbenost motivu.

Druhou část zaměřuji na detailnější popis historických reálií, doprovázejících neklidnou dobu. 16. století je ovlivněno humanistickým proudem, který přinesl větší náboženskou neutralitu a svým zaměřením především na člověka, mimo jiné, podpořil rozvoj knihtisku a následně čtenářské vzdělanosti. Samo řemeslo se u nás nerozvíjelo nijak strmě a stále převládal export ze zahraničí. Uvádím rozšiřování tiskařských dílen v našich krajích, které započalo velkou migrací tiskařů, především z německých zemí. Doklady o dovozech štočků z Německa nalezneme v mnoha zdrojích. Zmiňuji restriktce ze strany vladařů, které nepochybně formovaly způsob práce českých tiskařů. Představuji hlavní aktéry své práce, a to působící tiskárny rudolfínské Prahy. Dále vymezuji materiálově produkci, na níž se zaměřuji a pracuji se seznamem samostatně pracujících pražských tiskařů v letech 1522–1631 podle Korába.³

Závěrečná část, komparace lišt s motivem personifikovaných Ctností, vznikla na základě postupného propojování informací získaných četbou relevantních zdrojů a vyhledáváním v databázích digitalizovaných děl. Dnešní doba nabízí obrovský potenciál v podobě zkoumání digitalizátů, kdy v případě kopií ve vysokém rozlišení a díky možnosti úplného přiblížení můžeme dojít k důkladnému porovnání zdánlivých detailů. Představuji linii vycházející snad ze zobrazení dílny Michaela Peterleho st., sleduji případnou výměnu atributů

³ KORÁB, Julius. *Vývoj knihtiskařství a české prvotisky: Ku čtyřsetletému jubileu české typografie*. Plzeň: Spolek přátel vědy a literatury české, 1880. s. 52. [cit. 2022-02-19]. Dostupné z: <https://play.google.com/books/reader?id=K4sIAAAAQAAJ&pg=GBS.PA52&hl=cs>

a další inovace, dále změny kreslířské a dřevořezáčské úrovně a uvádím slohové zařazení. V textu se zabývám odkazy především k renesanci, její pozdní vrcholné fázi a manýrismu.

Renesance přináší zaměření směrem k člověku, odpoutání od božské podřízenosti. Ve výtvarném umění se uplatňuje zvládnutá anatomie, perspektiva v otevřené krajině i prostředí, hra s prostorem a naturalismus v detailech. V tvářích portrétovaných je znatelné duševní rozpoložení a emoce.⁴ Renesanční umění 16. století odráží období hluboké náboženské, myšlenkové a mravní krize, kterou charakterizuje humanismus, jehož projev v umění nazýváme manýrismus.⁵ Manýrismus není v umělecké tvorbě ničím novým, přichází většinou v závěrečné fázi jednoho směru, neboť jeho základem je rozhybání určité strnulosti na základě nové manýry, nového způsobu.⁶ Manýrismus se v době pozdní renesance z formálního hlediska vyznačoval rafinovaností v kresbě figur, zejména v jejich prodlužování a spirálovitém tvaru a proporcionální dokonalosti.⁷ V technice dřevořezu se zcela opouští jednoduchá linie a zdůrazňují se světla a stíny, valéry jsou stupňovány šrafurou.⁸

⁴ GLENN, Martina. Renesanční umění. *Artmuseum.cz* [online]. Nová Paka, © 1999-2022, 9. 6. 2009 [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/smery_list.php?smer_id=94

⁵ PIJOÁN, José. *Dějiny umění*. Díl 6. Praha: Odeon, 1980. Světové umění. s. 7

⁶ *Malířské umění od A do Z: dějiny malířského umění od počátků civilizace*. Praha: Rebo, 1995. s. 460. ISBN 80-85815-20-6.

⁷ *Tamtéž*, s. 45.

⁸ *Tamtéž*, s. 315.

1 Vývoj zpracování personifikovaných Ctností

V první části práce je představena historie nauky o ctnostech v oblasti filozofické/etické a náboženské/věroučné, poté se postupuje k jejich užití v literatuře a výtvarném umění. Optikou dějin knižní kultury, která byla zvolena vzhledem ke knihovědnému zaměření práce, nahlížíme až k aplikaci personifikovaných Ctností v novověké české tištěné knize.

1.1 Vývoj nauky o ctnostech

Vymezení ctností se objevuje již v antickém starověku v dílech a myšlenkách filozofů. Skupinu čtyř hlavních ctností poprvé zaznamenává řecký dramatik Aischylos (525–456 př. Kr.) kde jako prvky představuje rozumnost, spravedlnost, zbožnost a statečnost.⁹ Podle Platona (427–347 př. Kr.)¹⁰ jsou základními ctnostmi umírněnost (temperantia), moudrost (prudentia), statečnost či síla (fortitudo) a spravedlnost (iustitia) a považuje je za jeden z předpokladů úspěchu občanské společnosti.¹¹ Římský řečník a politik Marcus Tullius Cicero (106–43 př. Kr.) nastínil nauku o čtyřech ctnostech – spravedlnosti (iustitia), umírněnosti (temperantia), statečnosti (fortitudo), rozumnosti (sapientia).¹²

Motivy byly převzaty křesťanskou církví, která je přizpůsobila zejména k morálnímu ponaučení. Dochází výrazněji k odlišení Božských ctností, které se vztahují přímo k Bohu. Lidské ctnosti doprovázené úsilím jsou trvalé a pevné a vedou nás k dobrému životu, ve smyslu řádného života, hodného obdivu. Tyto ctnosti jsou pevně spjaté s Božskými ctnostmi, které jsou Bohem vloženy do duše věřícího. V nejstarším listu *První list Korintským* (1 Kor, 1 K) apoštola

⁹ MAREČEK, Petr. Trpělivost: 9. hvězda. *Korunovační cesta: vstříc 20. výročí korunovace Panny Marie za královnu pokoje* [online]. 2021, (9), s. 1-4 [cit. 2021-12-12]. Dostupné z:

https://www.schoenstatt.cz/drupal7/sites/default/files//schoenstatt-cz/soubory/Korunovacni_Cesta/Korunovacni_Cesta_09_unor_TRPELIVOST.pdf

¹⁰ PLATÓN. *Ústava*. Překlad František Novotný. Šesté, opravené vydání. Praha: OIKOYMENH, 2017. IV, 427a. Platónovy dialogy; svazek 18. ISBN 978-80-7298-230-1.

¹¹ ROYT, Jan. *Slovník biblické ikonografie*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006, s. 59. ISBN 80-246-0963-0.

¹² MAREČEK, Petr. Trpělivost: 9. hvězda. *Korunovační cesta: vstříc 20. výročí korunovace Panny Marie za královnu pokoje* [online]. 2021, (9), 1-4 [cit. 2021-12-12]. Dostupné z:

https://www.schoenstatt.cz/drupal7/sites/default/files//schoenstatt-cz/soubory/Korunovacni_Cesta/Korunovacni_Cesta_09_unor_TRPELIVOST.pdf

Pavla (?–67) je křesťanská existence popsána díky třem Božským ctnostem: účinné víře, vytrvalé lásce a obětavé naději.¹³

V návaznosti na Cicera zkoumá latinský církevní otec sv. Ambrož (340–397) ve třech knihách *De officiis* otázku vhodného chování a zde si pokládá tři zásadní otázky: „Za prvé, je to čestné nebo ctnostné? Za druhé, je to výhodné nebo účelné? Za třetí, co by měl člověk dělat v případech, kdy se zdá, že ctnost a účelnost jsou v rozporu?“¹⁴ Je také první, kdo Cicerem vymezené ctnosti označil jako kardinální.¹⁵ Sedm ctností: pokora, štedrost, přejícnost, mírumilovnost, cudnost, střídmost, činorodost, je ale též koncept díla *Psychomachia*¹⁶ Aurelia Prudentia Clementa (348–410), kde je popsán alegorický souboj Ctností a Hříchů. Podle jiného výkladu vznikl pojem sedmi Ctností spojením čtyř Božských ctností se třemi lidskými. Tento popis je rozpracován například v druhé části díla *Summa theologiae*¹⁷ filozofa Tomáše Akvinského (1225–1274). Oproti antickému pojetí je zajímavá obrácená hierarchie hodnot: zatímco v Antice se člověk snaží Bohy získat, ve Starém zákoně je Bůh svrchovaným a člověk se mu poslušně podrobuje.¹⁸

1.2 Užití námětu Ctností ve výtvarném umění

Ve výtvarném umění se vyskytuje souběžně biblická i mytologická tematika. Ve středověku se tento námět stává součástí velkých sochařských i malířských ikonografických celků. Nejstarším příkladem je zdobení hlavic chóru třetího kláštera v Cluny.¹⁹ Postavy Ctností se objevují na portálech gotických katedrál, ale také v původně soukromých kaplích. Například mistrovské fresky italského malíře, sochaře a architekta Giotta (vlastním jménem Ambrogio di

¹³ MAREČEK, Petr. Trpělivost: 9. hvězda. *Korunovační cesta: vstříc 20. výročí korunovace Panny Marie za královnu pokoje* [online]. 2021, (9), 1-4 [cit. 2021-12-12]. Dostupné z:

https://www.schoenstatt.cz/drupal7/sites/default/files//schoenstatt-cz/soubory/Korunovacni_Cesta/Korunovacni_Cesta_09_unor_TRPELIVOST.pdf

¹⁴ DAVIDSON, Ivor J. Ambrose's *De officiis*. *The Ecole Initiative* [online]. c1999 [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20141006143558/http://ecole.evansville.edu/articles/officiis.html>

¹⁵ ROYT, Jan. *Slovník biblické ikonografie*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006, s. 59. ISBN 80-246-0963-0.

¹⁶ PRUDENTIUS, *Psychomachia*. [990-1016]. In: British Library, Add MS 24199.

¹⁷ AKVINSKÝ, Tomáš. *Theologické summy svatého Tomáše Akvinského*. V Olomouci: Profesori bohovědného učiliště řádu dominikánského, 1937-1940. 7 svazků. Spisy sv. Tomáše Akvinského.

¹⁸ BENEŠ, Josef. Pojem ctnosti ve Starém zákoně. *Studia theologica* [online]. 2002, 4(1), s. 7 [cit. 2021-12-12]. ISSN 1212-8570. Dostupné z: <https://www.studiatheologica.eu/pdfs/sth/2002/01/02.pdf>

¹⁹ ROYT, Jan. *Slovník biblické ikonografie*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006, s. 59. ISBN 80-246-0963-0.

Bondoni, ?1267–1337) v padovské kapli Scrovegniů.²⁰ Interiér je pokryt scénami ze života Ježíše a Panny Marie, doplněnými postavami Ctností a Neřestí.²¹ Teologické úvahy Tomáše Akvinského²² byly podkladem pro cyklus vyobrazení na florentském dómu a ve španělské kapli kostela S. Maria Novella ve Florencii.²³

Od konce 15. století se stává téma ctností frekventovaným uměleckým námětem. Italským renesančním palácům se dostává sgrafitové výzdoby, která svou technikou připomíná dřevořez nebo mědirytinu na velkém formátu.²⁴ Sgrafitová výzdoba se poměrně rychle rozšířila do českých zemí, což dokazuje i mnoho dochovaných památek:

- Dům čp. 15, náměstí Zachariáše z Hradce, Telč (1550–1560), dům je zdoben tematikou Ctností, ale je zajímavý hlavně kombinovanou technikou výzdoby fresek a sgrafit.²⁵
- Zámek Český Krumlov, průčelí Nového purkrabství (1578), kde je zobrazena alegorie Střídmosti podle předlohy grafického listu Virgila Solise (1514–1562).²⁶
- Dům U Minuty, Staroměstské náměstí čp.3, Praha (po 1603) který v arkádách pod lunetovou římsou zdobí sedm alegorií Ctností (Vytrvalost, Poslušnost, Velkomyslnost, Pohotovost, Bdělost, Autorita). Toto zobrazení je převzaté z již zmíněného spisu *Iconologia*.²⁷

²⁰ Obr. 1

²¹ OSOLSOBĚ, Petr. *Umění a ctnost: k teorii umělecké reprezentace*. Brno: Barrister & Principal, 2013, s.105-106. ISBN 978-80-7485-015-8.

²² „Die Verherrlichung des Dominikanerordens“ in der Spanischen Kapelle an S. Maria Novella zu Florenz: ein Beitrag zur Erläuterung des Bildes. *Zeitschrift für christliche Kunst* [online]. 1909, s.1 [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: <http://www.digizeitschriften.de/dms/resolveppn/?PID=urn:nbn:de:bsz:16-diglit-41535|log00083>

²³ Obr. 2

²⁴ BULÍNOVÁ, Kristýna. *Tématika ctností a neřestí v renesanční sgrafitové výzdobě fasád architektury v Čechách a na Moravě* [online]. Praha, 2009, s. 13 [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/21709/DPTX_0_0_11260_KDIP000_194901_0_61509.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění. Vedoucí práce Magdaléna Hamsíková.

²⁵ *Tamtéž*, s. 60.

²⁶ PANOCH, Pavel. *Malováno na fasády tesáno do kamene: obrazová antologie sgrafitové výzdoby a malířských a sochařských dekorací historických sídel a staveb v českých zemích v období 16.-20. století: čítanka pro posluchače humanitních oborů a kulturní historie* [online]. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015, s. 79 [cit. 2021-12-12]. ISBN 978-80-7395-968-5. Dostupné z: https://fr.upce.cz/sites/default/files/public/pano3099/panoch_malovano_do_fasady-opt_147986.pdf

²⁷ *Tamtéž*, s. 75.

- Míčovna, Pražský hrad, Praha, kde nalezneme originální kompozici osmnácti Ctností ve cviklech arkád²⁸ zakončených podle Florisova (Frans Floris, 1519–1570) cyklu Sedmero svobodných umění.²⁹
- Sochařské reliéfy s motivy Ctností (Víra, Statečnost, Láska a Naděje) na poprsní zídce z bývalého domu čp. 471/I U Melantrichů v Melantrichově ulici (po 1563). Dnes uloženo jako torzo v lapidáriu Národního Muzea.³⁰

Nástěnné malby se zachovaly také na těchto měšťanských budovách:

- Stará radnice, Velké náměstí čp. 1, Prachatice (1571) s původní řadou osmi Ctností³¹ (Trpělivost, Opatrnost, Láska, Spravedlnost, Víra, Naděje, Statečnost a Střídmost).³²
- Palác Granovských, Týn čp. 639, Praha (1560) s oslavnou malbou Spravedlnosti vytvořenou pravděpodobně jako hold vládě Ferdinanda I., který je vyobrazen na sousedícím obraze.³³
- Sitrův dům v Prachaticích, Velké náměstí čp. 13 (1604) má v průčelí v podokenním páse alegorie Slávy a Vítězství, mezi okny fresky s námětem Spravedlnosti, Zdrženlivosti, Opatrnosti a Statečnosti.³⁴

Interiérové vyobrazení ctností na našem území důstojně zastupuje ve zkráceném výčtu především freska V. V. Reinera (1689–1743) z roku 1729 v kapli sv. Viléma v Roudnici nad

²⁸ LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, Milada. *Florisův cyklus sedmera svobodných umění a jeho odezva v české renesanci*. Umění = The Art, roč. 8 (1960), č. 4, s. 398. čb. il. ISSN 1804-6509.

²⁹ *Tamtéž*, s. 398.

³⁰ DENKSTEIN, Vladimír, Zorošlava DROBNÁ a Jana KYBALOVÁ. *Lapidárium Národního musea: sbírka české architektonické plastiky 11. až 19. století*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1958.

³¹ PANOCH, Pavel. *Malováno na fasády tesáno do kamene: obrazová antologie sgrafitové výzdoby a malířských a sochařských dekorací historických sídel a staveb v českých zemích v období 16.-20. století: čítanka pro posluchače humanitních oborů a kulturní historie* [online]. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015, s. 77 [cit. 2021-12-12]. ISBN 978-80-7395-968-5. Dostupné z:

https://fr.upce.cz/sites/default/files/public/pano3099/panoch_malovano_do_fasady-opt_147986.pdf

³² Obr. 3

³³ PANOCH, Pavel. *Malováno na fasády tesáno do kamene: obrazová antologie sgrafitové výzdoby a malířských a sochařských dekorací historických sídel a staveb v českých zemích v období 16.-20. století: čítanka pro posluchače humanitních oborů a kulturní historie* [online]. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015, s. 82 [cit. 2021-12-12]. ISBN 978-80-7395-968-5. Dostupné z:

https://fr.upce.cz/sites/default/files/public/pano3099/panoch_malovano_do_fasady-opt_147986.pdf

³⁴ *Tamtéž*, s. 76.

Labem.³⁵ Stropní freska představuje nejsvětější Trojici, seskupení andělů se symboly umučení Páně a v cípech kupole jsou vymalovány alegorie Víry, Naděje, Lásky a Spravedlnosti.³⁶

1.3 Ctnosti v dějinách knižní kultury

Již v antice se setkáme se zosobněním ctností. V jednom ze spisů apoštolských otců (Pastýř Hermův) je zmínka o ctnostech a neřestech personifikovaných dívčími postavami v černém. V *dopise Efeským* (Eph 6,11-17) zmiňuje sv. Pavel ctnosti ve zbroji Boží.³⁷

Od 5. století se v dílech objevuje řada alegorií, které zprostředkovávají dialog mezi pohanstvím a křesťanstvím. Inspirují se zejména již zmíněným dílem *Psychomachia*, kde se personifikace ctností a neřestí objevuje s neobyčejnou ilustrativní energií.³⁸ V 11. století se již objevují samostatná vyobrazení kardinálních ctností, a to jako medailony v iluminovaných rukopisech. Například v *Evangelii Jindřicha III.*³⁹ nebo v rukopise *De laudibus sanctae crucis.*⁴⁰ K ustálení podoby personifikovaných Ctností a jejich typických atributů značně přispěl spis *Iconologia* Caesara Ripy (1555–1622), jejíž originál vyšel v roce 1593 bez ilustrací, ale další vydání z roku 1603⁴¹ obsahovalo dřevorezy.⁴² Ty slouží zejména k lepší orientaci v díle, které samo působí spíše jako inventarizační soupis a jsou převzaty i v nedávném českém vydání.⁴³ Za spojnicí mezi individuální užitou grafikou a masovou produkcí lze považovat tištěná grafická exlibris, např. exlibris pro Petra Voka z Rožmberka (1539–1611) od malíře a rytce Egidia Sadelera ml. (1570–1629). Medailon s jezdeckým

³⁵ ROYT, Jan. *Slovník biblické ikonografie*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006, s. 60. ISBN 80-246-0963-0.

³⁶ HLAVÁČKOVÁ, Miroslava. *Roudnice nad Labem a okolí: průvodce historií*. 2. vyd. Roudnice nad Labem: Město Roudnice nad Labem, 2014. 115 s. ISBN 978-80-260-6145-8.

³⁷ ROYT, Jan. *Slovník biblické ikonografie*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006, s. 59. ISBN 80-246-0963-0.

³⁸ PRUDENTIUS, *Psychomachia*. In: London: British Library, Add MS 24199.

³⁹ *Das Evangeliar Ottos III.* [Handschrift, 1043-46]. In: Bayerische Staatsbibliothek; München, BSB Clm 4453.

⁴⁰ MAURUS, Rabanus. *Liber de laudibus Sanctae Crucis*. [rukopis, 1170-85]. In: Biblioteca Apostolica Vaticana, Reg.lat.436.

⁴¹ RIPA, Cesare. *Iconologia, ouero, Descrittione di diuerse imagini cauate dall'antichità, & di propria inuention*. 1603. In: Appresso Lepido Facij; Roma, A-2I 2K.

⁴² Obr. 4

⁴³ Jedná se o překlad italského výboru. RIPA, Cesare, BUSCAROLI, Piero, ed. *Ikonologie*. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2785-0.

motivem je po stranách obklopen postavami Ctností.⁴⁴ Můžeme ho dohledat nalepený⁴⁵ na předním předešlí *Rerum Scoticarum historia* (1582).⁴⁶

1.3.1 Příklady zahrnující Ctnosti v rukopisné knize

Jako příklad středověkého rukopisného souboru náboženských textů s vzdělávacím přesahem v češtině, kde byly použity motivy Ctností, je možné uvést *Krumlovský sborník* (kolem roku 1420),⁴⁷ který mimo jiné zahrnuje texty o ctnostech od Bonaventury (1221–1274) *Soliloquium*, *De perfectione vitae ad sorores*⁴⁸ a traktát *O sedmi smrtelných hříších*, někdy připisovaný Janu Husovi. Neznáme zadavatele, ani rukopisnou dílnu a tvůrce iluminací.⁴⁹ Traktát je doprovázen velmi kvalitními miniaturami, které doplňují text a svým zpracováním odkazují k pražskému dvorskému prostředí.⁵⁰ Také v pozdějších rukopisných knihách lze dohledat bohaté iluminace s motivy Ctností. Např. iluminátor Matouš Ornys z Lindperka (1526–1600) použil postavy Naděje, Síly, Víry a Spravedlnosti⁵¹ jako rámec kolem erbu Malé strany na titulní straně *Malostranského graduálu* (1569–1572),⁵² který pochází z písařské dílny Jana Kantora Starého (?–1582). Také v *Kancionálu Mladoboleslavském* (1572)⁵³ z téže

⁴⁴ VOIT, Petr. Exlibris. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 24. 01. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Exlibris&oldid=16230>

⁴⁵ Obr. 5

⁴⁶ BUCHANAN, George a Algernon Charles Swinburne. *rervm scoticarvm historia, avctore georgio bvchanano scoto. ad iacobvm vi. scotorvm regem. acceffit de ivre regni apud scotos dialogus, eodem georgio bvchanano auctore*. [Antwerp: Printed by G. van den Rade, 1582]. In: Folger shakespeare library; Wasinghton, 315348. Dostupné z: http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ174542202.

⁴⁷ *Krumlovský sborník*. In: Knihovna Národního muzea; Praha, III B 10.

⁴⁸ GROLLOVÁ, Jana a RYWIKOVÁ, Daniela. *Militia est vita hominis: sedm smrtelných hříchů a sedm skutků milosrdenství v literárních a vizuálních pramenech českého středověku*. Vyd. 1. České Budějovice: Veduta, 2013, s. 147, xxxii s. obr. příl. Spis OU; č. 272/2013. ISBN 978-80-86829-85-2.

⁴⁹ ILUMINACE (z lat. illuminare = osvětlovat, ozdobit; něm. Illumination, angl. illumination, fr. enluminure, it. decorazione) je obecnější pojem pro ručně malovanou či kreslenou obrazovou složku rukopisu, inkunábule nebo tisku. Je možné použít termín knižní malba nebo výzdoba. Čerpáno z: STUDNIČKOVÁ, Michaela. Iluminace. *Encyklopedie knihy* [online]. c2021, 15. 01. 2021 [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Iluminace&oldid=18731>

⁵⁰ GROLLOVÁ, Jana a RYWIKOVÁ, Daniela. *Militia est vita hominis: sedm smrtelných hříchů a sedm skutků milosrdenství v literárních a vizuálních pramenech českého středověku*. Vyd. 1. České Budějovice: Veduta, 2013, s.148-149, xxxii s. obr. příl. Spis OU; č. 272/2013. ISBN 978-80-86829-85-2.

⁵¹ Obr. 6

⁵² *Malostranský graduál (I. díl)*. In: Národní knihovna; Praha, XVII.A.3

⁵³ [Kancionál mladoboleslavský]. In: Okresní muzeum Mladá Boleslav; Mladá Boleslav, inv. č. 21692 (II.A.2)

písařské dílny se postavy Víry, Spravedlnosti, Moudrosti a Lásky⁵⁴ dotýkají věnce, který obepíná erb pánů Krajířů z Krajku a na Mladé Boleslavi.⁵⁵

1.4 Vývoj knižní výzdoby

Ilustrace⁵⁶ v tištěné knize 15. století navazují na středověké iluminované kodexy, blokové knihy a deskovou malbu. Knihtisku, jakožto tisku z výšky, nejlépe vyhovoval dřevořez, který byl používán jako grafická technika již před rokem 1450. Nejstarší ilustrační štočky mají lineární charakter a nevykazují stylové rozdíly. Jejich spíše obrysová kresba poskytuje dostatečný prostor pro kolorování. Od 90. let 15. století se prohlubuje spolupráce mezi kreslířem, řezáčem a tiskařem, což sice ještě neznamená jednotný ilustrační styl, ale přináší změny. Ilustrace působí více realisticky, ale k textům jsou přiřazovány i bez souvislostí, což naznačuje, že přednost dostává spíše množství před kvalitou. Většina tiskáren štočky používala zejména z finančních důvodů opakovaně, občas s dodatečnou úpravou nápisových pásek. V českých prvotiscích se objevují zjednodušené nápodoby německých předloh. Profese řezáčů v českých zemích neměla tradici, nebyl vytvořen specifický národní ilustrační styl, ani se nenavázalo na knižní malbu z rukopisů počátku 15. století.

V 16. století přetrvával vliv starší tištěné produkce a rukopisů, i když styl a náměty ilustrací se jim postupně vzdalují. Další vývoj ilustrace je provázen německými tendencemi dynamického a kresebného realismu dobrodružné literatury, satiricky laděnou ilustrací, vyspělou ornamentikou, jisté schopnosti karikatury postav, perspektivou interiérů či zařazením městských scénérií. Předpokládá se, že v domácích podmínkách dochází k rozvinutí světské ilustrace od 20. let 16. století v souvislosti s tiskárnou severinsko-kosořskou (1488–1515). Výzdoba titulních stran již není dílem iluminátorů, ale od první poloviny 16. století je

⁵⁴ Obr. 7

⁵⁵ SOUČKOVÁ, Ema. *Výzdoba hudebních rukopisů Jana Táborského z Klokotské Hory*. Vydání první. Praha: Academia, 2019, s. 76-77. ISBN 978-80-200-2866-2.

⁵⁶ ILUSTRACE (z lat. *illustrare* = vysvětlovat, angl. a fr. *illustration*, něm. *Illustration*) je pojem zavedený v polovině 19. století, ale v širším slova smyslu ho chápeme jako kompletní výtvarnou složku tištěného díla, tedy i dekor. Častěji se vztahuje jen k doprovodnému obrazu, který textové sdělení dotváří. Čerpáno z: VOIT, Petr. Ilustrace. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 25. 11. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ilustrace&oldid=17356>

nahrazována dekorem: dřevořezovými rámy⁵⁷ a bordurami⁵⁸, mechanickým rozmnožováním linek, rámců a vinět.⁵⁹ S renesancí nastupuje nový typ ilustrace, a to ilustrace poznávací a informační, estetická stránka ustupuje do pozadí.⁶⁰ K tomuto posunu a ke kultivaci renesanční knihy značně přispěl Jiří Melantrich z Aventinu (1511?–1518) se svou evropsky standardní úrovní přesné originální řezby a zavedením nového výtvarného názoru. V 80. letech 16. století se rudolfinský knihtisk otevírá světu a pro zahraniční trh vznikají tisky s náročnějším obrazovým doprovodem.

V 17. století je vývoj knižní ilustrace poznamenán omezenou vyjadřovací možností dřevořezu, který přestává stačit zvýšeným vizualizačním nárokům a ryté ilustrace se stávají nákladným nadstandardem zapojeným do knihy spíše jen prostřednictvím frontispisu.⁶¹

1.4.1 Výskyt námětu Ctností v 15. století

V 15. století lze uvést mezi náměty starověká, ale primárně středověká díla. První tiskař, který použil spojení obrazu a textu, byl Albrecht Pfister (1420? – před 1466) v souboru bajek německého dominikána Ulricha Bonera (počátek 14. století) *Der Edelstein*.⁶² Toto dílo je první knihou vytištěnou v němčině a první datovanou knihou s dřevořezovými ilustracemi. Dřevořezby byly ručně otiskovány do prázdných míst, která byla v tištěném textu záměrně

⁵⁷ RÁM (tištěná kniha) je druh knižního dekoru sloužící jako optické zdůraznění titulní strany, ilustrace nebo textových stran díla. Sledovaný typ se skládal z několika lišt, což dokazují bílé linky, do kterých při sestavování rámu nevnikla tiskařská barva. Čerpáno z: VOIT, Petr. Rám (tištěná kniha). *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 12. 09. 2019 [cit. 2021-02-13]. Dostupné z:

[https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=R%C3%A1m_\(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha\)&oldid=16736](https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=R%C3%A1m_(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha)&oldid=16736)

⁵⁸ BORDURA je druh knižního dekoru používaného od konce 70. let 15. století. Jde o reprodukci kompaktním štočkem, jehož střed býval kvůli textu snížen nebo vyříznut. Po ustanovení samostatného titulního listu byla nejčastějším zdobením i narativním prvkem, i v případě že vazba mezi textem a ilustrací byla stále velmi volná. Univerzálnost motivů umožňovala další využití stejné bordury v jiných dílech. Čerpáno z: VOIT, Petr. Bordura. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 31. 12. 2019 [cit. 2021-02-13]. Dostupné z:

<https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Bordura&oldid=17605>

⁵⁹ HORÁK, František. *Česká kniha v minulosti a její výzdoba*. 1. vyd. Praha: František Novák, 1948, s. 68, [1] s. Naše poklady; Sv. 4.

⁶⁰ VOIT, Petr. Ilustrace (16. stol.). *Encyklopedie knihy*[online]. c2019, 25. 11. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: [https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ilustrace_\(16._stol.\)&oldid=17351](https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ilustrace_(16._stol.)&oldid=17351)

⁶¹ VOIT, Petr. Ilustrace (17. stol.). *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 25. 11. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: [https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ilustrace_\(17._stol.\)&oldid=17349](https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ilustrace_(17._stol.)&oldid=17349)

⁶² PFISTER, Albrecht. *Der Edelstein*. [1461]. In: Herzog August BibliothekOffsite Link; Wolfenbüttel, ISTC č. ib00974500.

připravena.⁶³ Ilustrace představují rozsáhlý cyklus 203 konturovaných lidských ctností a neřestí.⁶⁴

Anonymní mravně výchovný spis *Tento traktát jest o mládenci, kterýž jsa v štěstí zpychal a svévolně upadl v neštěstí* (1505)⁶⁵ dnes v odborné literatuře zkráceně citovaný jako Pán rady,⁶⁶ je unikátním zobrazením alegorických postav Štěstěny, Moudrosti a Milosrdenství v mužské podobě.⁶⁷ Zobrazení v mužském rodě je dáno samotným textem, ale zpracování dřevořezů je výjimečné. Pravděpodobně je naplněno zadání objednavatele s utrakvistickým vyznáním, neboť ženský prvek je u tohoto traktátu potlačen nebo stavěn pouze v negativním světle.⁶⁸ Toto dílo je připsáno tiskárně anonymního Tiskaře Pražské bible, a i když je úprava tisku spíše nedostatečná,⁶⁹ zmíněná zobrazení jsou pravděpodobně z těch zhotovených přímo pro dané dílo⁷⁰ a na domácí poměry mimořádná. Vzhledem k úrovni zpracování bylo zadáno v zahraničí, pravděpodobně ve Štrasburku. Autor je znám jako Mistr českého Petrarce.⁷¹ Tento traktát je prvním dílem, kde ke středověkému textu reprodukovánému pozdně gotickými tiskařskými postupy je položena ilustrace s raně renesančním nábojem.⁷² Mezi zachovanými tituly z již zmíněné severinské dílny je také další mravně naučný text *Knijha o hořekowanj a*

⁶³ NORMAN, Jeremy M. Albrecht Pfister Publishes "Der Edelstein", the First Book Printed in German and the First Dated Book with Woodcuts. *History of information: exploring the history of information and media through timelines* [online]. © 2004–2022, 6 April 2022 [cit. 2022-04-26]. Dostupné z:

<https://www.historyofinformation.com/detail.php?id=300>

⁶⁴ VOIT, Petr. Ilustrace (15. stol.). *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 25. 11. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ilustrace&oldid=17356>

⁶⁵ HYNEK z Poděbrad. *Tento Traktát gest o Ml'adenczy kteryž gsa w sstiestij zpychal' a swewol'nie vpadl' w nesstiestije: S'lowe...* (Pán rady). Praha, 1505. In: Knihovna křížovníků; Praha, LXXIII D 1.

⁶⁶ VOIT, Petr. Traktát. *Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Trakt%C3%A1t&oldid=15066>

⁶⁷ Obr. 8 a, b, c

⁶⁸ POLANSKÁ, Magda. *Ilustrace v tisku tzv. Pán rady (1505)* [online]. Praha, 2014, s. 1 [cit. 2021-12-12]. Dostupné z:

https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/70891/DPTX_2012_2_11210_0_344472_0_135610.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav pro dějiny umění. Vedoucí práce Lubomír Konečný.

⁶⁹ *Tamtéž*, s. 7.

⁷⁰ *Tamtéž*, s. 40.

⁷¹ *Tamtéž*, s. 7.

⁷² VOIT, Petr. *Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí. I, Severinsko-kosořská dynastie 1488-1557*. Vyd. 1. Praha: KLP, 2013, s. 429-430, ISBN 978-80-86791-98-2.

nařjkanij sprawedliwosti králowny a paní wssech ctnostij (1547),⁷³ nazývaný častěji *Hádání Pravdy a Lži o kněžské zboží a panování jich*,⁷⁴ spjatý se jménem Jana Severina ml. (?–1545). Ten oslovuje stejné ilustrátory jako jeho předchůdce Pavel Severin (?–1553/54).⁷⁵ Dílo nabízí mnoho moralizujících ilustrací, které podle potřeby doprovázejí spor *Pravdy*⁷⁶, jejích sester představujících další ctnosti, Lži a ostatních neřestí před Božím soudem.⁷⁷

Novátorsky v domácí ilustraci působí jeden Melantrichův tisk. Jde o satirický cyklus žánrových scén doprovázejících Rvačovského text *Masopust: Kniha o uvedení v pravou a Bohu milou pobožnost skrz kratochvilné o dvanácti synech Masopustových patriarších pekelných rozjímání* (1580).⁷⁸ Ilustrační stránka se vymyká dobovému standardu a svými kompozičními a ikonografickými prvky se blíží tvorbě nizozemského malíře Petera Bruegela st. (1525/30–1569). Iluminátorem tohoto díla byl nedávno identifikován Matyáš Hutský z Křivoklátu (1546–1599), i když musíme počítat i s Voitovou hypotézou o autorství Ambrože Ledeckého (?–1592). Ženské postavy Ctností a Neřestí i další obrázky Masopusta a jeho synů působí přehnaným, ale až neočekávaně humorným dojmem v dobově vzácné karikatuře, například ilustrace Soběhrda s personifikací Pýchy v postavě jeho matky a Lenocha v doprovodu Pobožnosti a Lenosti⁷⁹ jako přihlížejících dívek.⁸⁰

⁷³ TOVAČOVSKÝ Z CIMBURKA, Ctibor. *Knijha o hořekowanj a nařjkanij sprawedliwosti králowny a paní wssech ctnostij*. Praha [Jan Severin ml.], 1539. In: Knihopis, K01711.

⁷⁴ VOIT, Petr. *Knihotisk 15. a 16. století: verze 1.0* [online]. Praha: Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK, 2008, s. 32 [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: https://sites.ff.cuni.cz/uisk/wp-content/uploads/sites/62/2016/01/Knihotisk-15.-a-16.-stolet%c3%ad_Voit.pdf

⁷⁵ VOIT, Petr. *Český knihotisk mezi pozdní gotikou a renesancí. I, Severinsko-kosořská dynastie 1488-1557*. Vyd. 1. Praha: KLP, 2013, s. 47, ISBN 978-80-86791-98-2.

⁷⁶ Obr. 9

⁷⁷ HORÁK, František. *Česká kniha v minulosti a její výzdoba*. 1. vyd. Praha: František Novák, 1948, s. 84, [1] s. Naše poklady; Sv. 4.

⁷⁸ RVAČOVSKÝ, Vavřinec Leandr. *Massopust*. Praha: Jiří Melantrich, 1580. In: Knihopis, K15127.

⁷⁹ Obr. 10 a,b

⁸⁰ VLACHOVÁ, Jana. Ikonografie alegorického cyklu v traktátu *Masopust* z roku 1580 a její čtenářská recepce. *Knihy a dějiny*. Praha: Knihovna AV ČR, 2021, 28(1-2), 70-93. DOI: <https://doi.org/10.23852/KAD.2021.28.03>. ISSN 1210-8510. Dostupné také z: <https://asjournals.lib.cas.cz/knihyadejiny/article/uuid:ce3f5e28-7d07-4c8b-b05f-7531e6208465>

Ke konci 16. století se vyskytly i jednolisty⁸¹ s námětem lidských trápení a osudů.⁸² Textově-obrazovým jednolistům se věnoval saský rodák Michael Peterle st. (1537–1588), k němuž se ještě ve své práci vrátím.⁸³ Jeho pás listů, slepený do leporela⁸⁴ (tzv. Bilderbogen) *Deset patriarchuov Kristových* (1530),⁸⁵ tvoří postavy patriarchů s ženami a dětmi. Autorem námětu byl německý grafik Hans Sebald Beham. Nad každou skupinou je charakteristika osobnosti, pod ní je zmíněna jedna z deseti ctností a mravoučné verše. Jedná se zde tedy o využití ctností k stylizaci a adoraci patriarchy a tyto listy sloužily pravděpodobně k výzdobě interiéru zajišťující dennodenní připomínání ctností.⁸⁶

Přesuneme-li se k zahraničnímu dekoru, ve Frobenově edici spisů sv. Cypriana (Basel, 1521) *Opera Divi Caecilii Cypriani Episcopi Carthagenensis, ab innumeris mendis repurgata, adiectis nonnullis libellis ex uetustissimis exemplaribus, quae hactenus non habebantur, ac semotis ijs, quae falso uidebantur inscripta, una cu[m] annotatiunculis*⁸⁷ najdeme titulní stranu s bordurou⁸⁸, kde plochu bitevní vřavy doplňují křesťanské Ctnosti.⁸⁹ Johann Froben (asi 1460–1527) býval starší historiografií uváděn jako možný mentor budoucího pražského typografa

⁸¹ JEDNOLIST je forma vydání sloužící k rychlému předání informace, k reklamě nebo výzdobě. Velikost se odvíjela od parametrů lisu, větší jednolisty se slepovaly z více částí. Zvláštní skupinou jsou reprezentativní příležitostné jednolisticové tisky s příznačnou neknižní typografií (figurální sazba nebo rytý text), výrazným dekorem a obrazovými obrazy nesoucími příběh. Většina tisků byla jednoho vydání. Čerpáno z: VOIT, Petr. Jednolist. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 25. 11. 2019 [cit. 2021-02-20]. Dostupné z:

<https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Jednolist&oldid=17334>

⁸² VOIT, Petr. *Knihtisk 15. a 16. století: verze 1.0* [online]. Praha: Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK, 2008, s. 46 [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: https://sites.ff.cuni.cz/uisk/wp-content/uploads/sites/62/2016/01/Knihtisk-15.-a-16.-stolet%c3%ad_Voit.pdf

⁸³ VOIT, Petr. Michael Peterle st. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 18. 09. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Michael_Peterle_st.&oldid=16817

⁸⁴ Obr. 11 a, b, c, d, e, f

⁸⁵ *Dobřenského sbírka jednolistů 16. století*. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21a (Konvolut Dobřenského č. 6, 8, 10, 12, 14, 16 = fol.6 r)

⁸⁶ KNEIDL, Pravoslav. *Česká lidová grafika v ilustracích novin, letáků a písniček*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1983, s. 257.

⁸⁷ CYPRIANUS ERASMUS ROTTERDAMSKÝ. *Desiderius, ed. Opera Divi Caecilii Cypriani Episcopi Carthagenensis, ab innumeris mendis repurgata, adiectis nonnullis libellis ex uetustissimis exemplaribus, quae hactenus non habebantur, ac semotis ijs, quae falso uidebantur inscripta, una cu[m] annotatiunculis*. [Basileae: Apvd Ioannem Frobenivm, 1520]. In: Staatsbibliothek; Bamberg, 3 F 8#2.

⁸⁸ Obr. 12

⁸⁹ VOIT, Petr. Johann Froben. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019 9. 12. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Johann_Froben&oldid=17442

Jiřího Melantricha, ale tento fakt není podpořen dostatečnými prameny.⁹⁰ Postava Melantricha, tato důležitá tiskařská a nakladatelská osobnost, bude ještě rozpracována v další části.

1.4.2 Příklady výskytu námětu na knižní vazbě

Téma Ctností se v daném období objevuje i na vazbách knih, zejména na slepotiskových válečcích. Základem výzdoby vazby je středové zrcadlo, které vymezuje jednotný rám nebo soustava rámců. Charakter rámců také procházel vývojem od jednoduchých otisků ke složitějším kompozicím. Od druhé poloviny 15. století jsou vazby zdobeny vícenásobnými pásy, proloženými dalšími poli a složitějšími nárožními výplněmi.⁹¹

Motiv Ctností lze dohledat v dílně Pavla Čížka (pražský knihvazač doložený v letech 1581-1616),⁹² Jana Harovníka (zemř. 1598),⁹³ Jana Komora (pražský knihvazač, doložený v 60.-80. letech 16. století)⁹⁴ a Pavla Gutsche (zemřel před 1595). Příkladem je přední deska vazby knihvazače Jana Komora. Jedná se o titul *Oeconomia iuris edita*.⁹⁵ Prkénkové desky pokryté hovězinou, zdobené slepotiskem, zdobí vnější rám s polopostavami křesťanských Ctností,⁹⁶ vnitřní rám tvoří oválné bysty v rostlinném dekoru doplněném knihařovými iniciálami HK (Hans Komor).⁹⁷ Dalším příkladem je přední deska slepotiskem zdobené hověziny titulu *Paraphrases in omnes psalmos Davidicos*⁹⁸ z dílny knihvazače Pavla Gutsche.

⁹⁰ VOIT, Petr. Johann Froben. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019 9. 12. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Johann_Froben&oldid=17442

⁹¹ VOIT, Petr. Bordura. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 31. 12. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Bordura&oldid=17605>

⁹² VOIT, Petr. Pavel Čížek. *Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Pavel_%C4%8C%C3%AD%C5%BEek&oldid=14983

⁹³ VOIT, Petr. Jan Harovník. *Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Jan_Harovn%C3%ADk&oldid=14310

⁹⁴ VOIT, Petr. Jan Komor. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 30. 10. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Jan_Komor&oldid=17178

⁹⁵ WESENBECK, Matthaeus. *Oeconomia iuris edita*. [Leipzig, Andreas Schneider – Ernst Vögelin 1571]. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna; Praha, CC VI 16.

⁹⁶ Obr. 13

⁹⁷ VOIT, Petr. Váleček (tištěná kniha). *Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: [https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=V%C3%A1le%C4%8Dek_\(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha\)&oldid=15466](https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=V%C3%A1le%C4%8Dek_(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha)&oldid=15466)

⁹⁸ JANSENIUS, Cornel. *Paraphrases in omnes psalmos Davidicos*. [Louvain, Peter Zangrius 1574]. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna; Praha, BCH V 39.

Zrcadlo přední desky vyplňuje zlacené supralibros Jiřího Mehla ze Střelic (1514–1589) s letopočtem 1578. Vnější rám zdobí válečky s bystami starověkých učenců a vnitřní rám tvoří polopostavy křesťanských Ctností s prostoupenými iniciálami PG. Pavel Gutsch byl pražský knihvazač doložený v letech 1558-1590, který přišel do Prahy z Vratislavi a jeho dílna disponovala válečky nejen s motivem Ctností,⁹⁹ ale i rozsáhlejším reliéfem s motivem Spravedlnosti.¹⁰⁰

⁹⁹ Obr. 14

¹⁰⁰ VOIT, Petr. Pavel Gutsch. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 9. 12. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Pavel_Gutsch&oldid=17411

2 Vývoj knihtisku 16. století a 1. třetiny 17. století

Po smrti krále Ludvíka Jagellonského (1506–1526) zvolili čeští stavové Ferdinanda I. Habsburského (1503–1564). Ten jim sice formálně slíbil udržení jejich vlivu, ale naopak posiloval královskou moc a zřizoval centrální úřady. Také prosazoval katolickou církev proti nekatolickým (zejména kališníkům, luteránům a příslušníkům jednoty bratrské). Pod vlivem okolností protestanti, hlavně čeští bratři, rychle pochopili význam tištěného slova.¹⁰¹ Renesanční knihtisk mohl nabídnout prostředky rychlého a kapacitního šíření. A renesanci s reformací vděčila také výtvarná úprava knihy za povýšení na moderní knihtiskařské umění.¹⁰² Země Koruny české stály mimo hlavní vzdělanostní proudy. Karlova univerzita se stala silně regionální a nelákala zahraniční studenty.¹⁰³ Také netečnost univerzitních mistrů a tiskařů vedla k nepochopení a omezenému využití společenské role knihtisku.¹⁰⁴

2.1 Zákazy a cenzura

Preventivní cenzura fungovala i v rámci knižního trhu a mechanismus tohoto procesu neúměrně prodlužoval výrobu. Patenty zahrnující světské i církevní zájmy, ovlivňovaly svobodné šíření tištěného slova, ale postupem času se stávala tato opatření spíše formalitou a šíření prohibiční literatury neovlivňovala, i když několik tiskařů bylo z tohoto důvodu vězněno a popraveno. Do Čech proniká silný vliv Norimberku, příkloněného k Lutherově reformaci, což vyvolalo nejen protest státních i církevních institucí ve snaze potlačit nekatolickou orientaci knihtisku, ale také odpor českých tiskařů a knihkupců, poškozovaných nízkými dovoзовými cenami. Tato situace nahrála Ferdinandově touze potrestat české stavy neaktivní ve šmalkaldské válce, v důsledku čehož zakázal v roce 1547 knihtisk v celých Čechách. Smyslem tohoto mandátu bylo získání dozoru nad tiskem a již předem zabránit tisku opozičních tiskovin. Nastolil se tedy jakýsi zpravodajský monopol k ovlivňování veřejného mínění.¹⁰⁵ Tiskaři

¹⁰¹ VAŘEKA, Marek. *České dějiny raného novověku I.: doba předbělohorská (1526-1620)*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2016, s. 39-42. ISBN 978-80-210-8278-6.

¹⁰² KNEIDL, Pravoslav. *Z historie evropské knihy: po stopách knih, knihtisku a knihoven*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1989, s. 71. Členská knihovna; přemíe 1989. ISBN 80-205-0093-6.

¹⁰³ VAŘEKA, Marek. *České dějiny raného novověku I.: doba předbělohorská (1526-1620)*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2016, s. 39. ISBN 978-80-210-8278-6.

¹⁰⁴ VOIT, Petr. Česká knižní kultura doby Václava Hájka z Libočan: Na okraj jednoho badatelského vakua. *Česká literatura* 2, 2/2014, s. 163-164. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=164241>

¹⁰⁵ KLIMEŠ, Vladimír. *Počátky českého a slovenského novinářství*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1955, s. 31.

pracovali tajně a bez oprávnění nebo ti, kteří oprávnění vlastnili, skrývali údaje do falešných nakladatelských záznamů.¹⁰⁶ Dvacetíměsíční nečinnost silně zasáhla produktivitu řemesla.¹⁰⁷ V činnosti mohl pokračovat pouze Bartoloměj Netolický (?–po 1562). Netolického tiskárnu později koupil jeho zaměstnanec Jan Melantrich, kterému k obnovení činnosti stačilo jen potvrdit původní privilegia. K obnovení koncesí dochází kolem roku 1549, které jako jeden z prvních získal Jan Kantor Had (?–1545), dále Ondřej Kubeš ze Žípů (?–po 1551) a Jan Kosořský. Tisklo se ve všem městech pražských, ale největší koncentrace byla na Starém Městě pražském. Tiskaři byli především české a německé národnosti. Od 60. let 16. století přišli do Prahy tiskaři Michael Peterle st., Jan Šuman st. (?–1549), Mikuláš Štraus ze Štrausenfeldu a na začátku 17. století Kašpar Kargesius a Pavel Sessius (?–1631).¹⁰⁸

Vláda kompromisního katolicismu Maxmiliána II. Habsburského (1527–1576), syna Ferdinanda I., přinesla schválení České konfese zemským sněmem v roce 1575. Konfese, podaná nekatolíky, posloužila k chvilkovému zklidnění náboženských nepokojů a stejný sněm rozhodl o nástupu Maxmiliánova syna Rudolfa II (1552–1612) na český trůn. Po Rudolfově korunovaci v roce 1578 Praha povýšila na oficiální metropolí Svaté říše římské.¹⁰⁹ Stala se centrem světové politiky na dobu téměř třiceti let, dvůr císaře Rudolfa zabydleli politici, vyslanci, obchodníci, umělci, reprezentanti nového manýristického stylu a vědci, ale také šarlatáni a další individua různých zaměření. Novinkou na císařském dvoře byli vojenští velitelé vysokých hodností v době potřeby odvrácení vpádu Turků na habsburská území.¹¹⁰ Od 90. let 16. století v souvislosti s tureckou invazí došlo k nárůstu vydávání necenzurovaných letáků, který vedl k pokusu o reformu celého zpravodajství. Praha se také stala průsečíkem evropského

¹⁰⁶ VOIT, Petr. Cenzura. *Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Cenzura&oldid=13758>

¹⁰⁷ VOIT, Petr. *Knihtisk 15. a 16. století: verze 1.0* [online]. Praha: Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK, 2008, s. 34-35 [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: https://sites.ff.cuni.cz/uisk/wp-content/uploads/sites/62/2016/01/Knihtisk-15.-a-16.-stolet%c3%ad_Voit.pdf

¹⁰⁸ VEČEŘOVÁ, Petra. Každodennost pražských tiskařů v 16. a na počátku 17. století. *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska 2006*. Brno: Sdružení knihoven České republiky; V Olomouci: Vědecká knihovna, 2007, s. 83. ISBN 978-80-86249-42-1.

¹⁰⁹ FUČÍKOVÁ, Eliška. *Praha rudolfínská*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014. s. 16. Praha. ISBN 978-80-246-2264-4.

¹¹⁰ VAŘEKA, Marek. *České dějiny raného novověku I.: doba předbělohorská (1526-1620)*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2016, s. 50-52. ISBN 978-80-210-8278-6.

zpravodajství a velkou částí tiskařské produkce se staly právě novinové letáky.¹¹¹ Rudolfská Praha jako kulturní centrum napomohla také rozvoji drobných tisků humanistického básnictví.¹¹²

Vláda Rudolfa II. je značně nevyrovnaná, co se týká omezení tiskového režimu. Ihned po svém nástupu Rudolf obnovil dekret Maxmiliána II. o tisku, který tiskaři ale v podstatě ignorovali, což dokazovalo množství zásahů ve věci prodeje zakázaných knih, letáků, pamfletů a kramářských písní.¹¹³ Změnu v cenzurních omezeních doopravdy znamenalo až přijetí *České konfese* (1609), které přineslo zrovnoprávnění katolíkům i nekatolíkům a důvodem cenzurního zásahu se tak stalo pouze napadání majestátu císaře.¹¹⁴

2.2 Tiskaři předbělohorské doby

V Praze se tisklo zejména v češtině, němčině, latině a řečtině. Tiskla se literatura náboženská, mravně naučná, vědecká, zdravotní, historická, úřední a právní, neperiodické noviny, příležitostné humanistické sborníčky, školní a hospodářské knížky, kalendáře a tzv. minuce,¹¹⁵ knížky lidového čtení a další. Mezi nejlepší tiskaře rudolfského knihtisku lze zahrnout Daniela Adama z Veleslavína (1546–1599) a Jiřího Černého z Černého Mostu (?–

¹¹¹ NOVINOVÝ LETÁK je poměrně nové pojmenování pro kolující, vícelistovou aktualitu. Rozsah nebýval velký s ohledem na rychlost výroby a zachování informační hodnoty zprávy. V českých zemích se většinou na titulní dřevořez používaly opakovaně i tematicky zástupné štočky. Často byly používány erby nebo znaky, někdy ilustrace chyběla úplně. Čerpáno z: VOIT, Petr. Příležitostné tisky. *Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit. 2021-02-20]. Dostupné z:

https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=P%C5%99%C3%ADle%C5%BEitostn%C3%A9_tisky&oldid=14854

¹¹² VOIT, Petr. *Knihtisk v Praze závěrečné třetiny 16. století. Knihtisk 15. a 16. století* [online]. Praha: Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK, 2008, s. 1 [cit. 2022-04-26]. Dostupné z:

https://sites.ff.cuni.cz/uisk/wp-content/uploads/sites/62/2016/01/Knihtisk-15.-a-16.-stolet%C3%AD_Voit.pdf.

¹¹³ KLIMEŠ, Vladimír. *Počátky českého a slovenského novinářství*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1955. s. 38.

¹¹⁴ *Tamtéž*, s. 40.

¹¹⁵ MINUCE je odlišný typ kalendáře s vyznačenými dny vhodnými pro pouštění žilou. Sloužila jako pomůcka lidového léčitelství pouze v regionu, na jehož poledník byly spočítány časy měsíčních fází. Počítala se vždy pro nadcházející rok. Čerpáno z: VOIT, Petr. Minuce. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 21. 10. 2019 [cit. 2022-05-07]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Minuce&oldid=17075>

1606) a i z malých tiskáren vycházely velmi dobře řemeslně zpracované tisky.¹¹⁶ Toto zlepšení souvisí zejména se zvýšenou literární, potažmo tiskařskou produkcí. Zesilující status Prahy jako politického centra vyvolal potřebu českých překladů zpravodajských letáků a knižních aktualit (turcik)¹¹⁷ šířených nejčastěji dílnami Šebestiána Okse (?–1572), Buriana Valdy (?–1598/99), Michaela Peterleho nebo Jana Schumanna. Jejich námětem byly reportáže o politických, náboženských, přírodních událostech, zprávy o objevech, kuriozitách a záhadách, všechno, o čem bylo třeba rychle informovat. Tato forma tisku je typická šablonovitým rámem titulní strany s víceméně reklamním dřevořezem.

Móda latinského humanistického básnictví přinesla početní převahu nad spisy německými a českými. Vycházely z dílen Dačických, Jičinských, Sedlčanských, Černého nebo Sessia a jejich výrobu platili autoři. Jednalo se o příležitostné jednolisty nebo brožury s náměty oslavy jednotlivce, blahopřání, vyjádření soustrasti. Ty výpravnější se mohly pochlubit propracovanou manýristickou ilustrací a figurální sazbou,¹¹⁸ ale většinou se příliš nelišily, zejména díky kopírování postranních lišt, často právě s motivem Ctností. Většina tiskařů byli sice nekatolíci a protihabsbursky orientováni, ale mravně-výchovné a nábožensky vzdělavatelné polemiky vydávali bez ideové vyhraněnosti. Jedinými, kdo striktně odmítal vydávat katolické autory, byli Sixt Palma Močidlanský (1569–?) a vydavatel jeho německých překladů Oldřich Valda (?–1618), kteří se také stali prvními oběťmi protistavovské ofenzívy. Většina dílen byla ochotna vyprodukovat i tisky odlišného náboženského vyznání. Jiří J. Dačický byl několikrát vězněn za rozšiřování neschválených tisků, a naopak Jiří Melantrich, pravděpodobně přesvědčením podobojí, vydával utrakvistické Bible, navzdory tomu, že pracoval na dvorských zakázkách. Jelikož pražská univerzita prozatím neměla vlastní tiskárnu, spolupracovala na edičních záměrech například s Melantrichem, ale příležitostné humanistické

¹¹⁶ VEČEŘOVÁ, Petra. Každodennost pražských tiskařů v 16. a na počátku 17. století. *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska 2006*. Brno: Sdružení knihoven České republiky; V Olomouci: Vědecká knihovna, 2007, s. 84. ISBN 978-80-86249-42-1.

¹¹⁷ VOIT, Petr. *Limity knihtisku v Čechách a na Moravě 15. a 16. století: verze 1.0* [online]. Praha: Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK, 2008, s. 137 [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: https://sites.ff.cuni.cz/uisk/wp-content/uploads/sites/62/2016/01/Limity-knihtisku-v-Čechách-a-na-Moravě-15.-a-16.-stolet%C3%AD_Voit.pdf

¹¹⁸ VOIT, Petr. *Knihtisk v Praze závěrečné třetiny 16. století. Knihtisk 15. a 16. století* [online]. Praha: Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK, 2008, s. 1 [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: https://sites.ff.cuni.cz/uisk/wp-content/uploads/sites/62/2016/01/Knihtisk-15.-a-16.-stolet%C3%AD_Voit.pdf.

sborníčky vydávaly i další pražské tiskárny. Cílevědomé rozšiřování pražských tisků bylo zprostředkováno představiteli světské i církevní moci, kteří zakoupili větší počet exemplářů a poté je zdarma šířili. Tyto praktiky přispívaly k rozšíření povědomí a významu pražského knihtisku a zvyšovaly informační i vzdělanostní úroveň širokého okruhu čtenářů.¹¹⁹

V počátku 17. století se v Praze usazovali němečtí příležitostní tiskaři. V Praze zbyla jen hrstka předbělohorských katolíků, například Němci Mikuláš Štraus a Kašpar Kargesius z Haselštejna (?–1613). Zbytek nekatolicky smýšlejících tiskařů se po oficiálním zákazu práce v roce 1624 stáhl do ústraní.¹²⁰

2.3 Pražští tiskaři

Tato část práce vychází ze seznamu tiskařů sestaveným Korábem *Samostatně pracující pražští tiskaři od roku 1522 do 1631*,¹²¹ který je doplněn dalšími údaji z Encyklopedie knihy¹²² a z Chybova slovníku.¹²³

Následující podkapitoly představí tiskaře, kteří zásadně přispěli k rozvoji domácí typografie ve sledovaném období a část z nich užívala štočky s personifikovanými Ctnostmi.

¹¹⁹ VEČEŘOVÁ, Petra. Každodennost pražských tiskařů v 16. a na počátku 17. století. *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska 2006*. Brno: Sdružení knihoven České republiky; V Olomouci: Vědecká knihovna, 2007, s. 92-95. ISBN 978-80-86249-42-1.

¹²⁰ VOIT, Petr. *Knihtisk 15. a 16. století: verze 1.0* [online]. Praha: Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK, 2008, s. 6 [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: https://sites.ff.cuni.cz/uisk/wp-content/uploads/sites/62/2016/01/Knihtisk-15.-a-16.-stolet%c3%ad_Voit.pdf

¹²¹ KORÁB, Julius. *Vývoj knihtiskařství a české prvotisky: Ku čtyřsetletému jubileu české typografie*. Plzeň: Spolek přátel vědy a literatury české, 1880. s. 52. [cit. 2022-02-19]. Dostupné z: <https://play.google.com/books/reader?id=K4sIAAAAQAAJ&pg=GBS.PA52&hl=cs>

¹²² *Encyklopedieknihy.cz* [online]. Knihovna AV ČR, © 2021 [cit. 2022-02-19]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Hlavn%C3%AD_strana

¹²³ CHYBA, K.: *Slovník knihtiskařů v Československu od nejstarších dob do roku 1860*. Příloha Sborníku Památníku národního písemnictví Strahovská knihovna, roč. 1-19. Praha 1966-1984. [cit. 2022-02-19]. Dostupné z: <http://www.clavmon.cz/chyba/vyhlednov.asp>

2.3.1 Jiří Melantrich z Aventinu st.

Již několikrát v této práci zmíněný Jiří Melantrich st. byl český tiskař, nakladatel, překladatel a editor.¹²⁴ I když srovnávací studie českého a evropského knihtisku chybí, stále převládá všeobecný názor, že patřil mezi nejlepší tiskaře této doby.¹²⁵ První zmínky o něm přicházejí v roce 1534.¹²⁶ Melantrich se neúčastnil pokusu o protihabsburské povstání (1547), proto po Ferdinandově zákazu knihtisku využil možnost spojit svoji dílnu s oficiální dílnou Bartoloměje Netolického. Z důvodu zabránit úpadku vydal spolu s ním výsadní vydání *Bible české* (1549).¹²⁷ Toto výdělečné dílo vydal poté ještě čtyřikrát (1556-1557, 1560-1561, 1570 a 1577). Edice se odlišují typograficky a textově byly přijatelné pro všechna vyznání v Čechách. Melantrichovo partnerství s Netolickým je uvedeno pouze na titulní straně prvního vydání tohoto díla. Netolický následně Melantrichovi tiskárnu prodal a od roku 1553 začíná etapa Melantrichovy rozsáhlé knihtiskařské činnosti. Jeho vazby sahaly od humanistů pražské univerzity přes staroměstskou radu, českou šlechtu až po katolický klér a k arciknížeti Ferdinandu II. Tyrolskému. Soustředil kolem tiskárny skupinu spolupracovníků, editorů a rádců. Díky bohaté vybavenosti jeho dílny, velikosti podniku a celkové příznivé ekonomické situaci Melantrich produkoval až 14 titulů ročně a průběžně objednával nový typografický materiál. To vše mu umožnilo uskutečnit nebývalý počín, a to vydat biblický text s novými, původními ilustracemi. Melantrich vytiskl dnes známých 230 děl, některé opatřil vlastní předmluvou. Jeho ediční model zahrnoval téměř celé spektrum žánrů předbělohorské literatury. Také mu lze připsat úspěšnou snahu povznést domácí typografii na evropskou úroveň.

¹²⁴ VOIT, Petr. Jiří Melantrich z Aventinu st. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 21. 10. 2019 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z:

https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ji%C5%99%C3%AD_Melantrich_z_Aventinu_st.&oldid=17086

¹²⁵ VEČEŘOVÁ, Petra. Každodennost pražských tiskařů v 16. a na počátku 17. století. *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska 2006*. Brno: Sdružení knihoven České republiky; V Olomouci: Vědecká knihovna, 2007, s. 84. ISBN 978-80-86249-42-1.

¹²⁶ VOIT, Petr. Jiří Melantrich z Aventinu st. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 21. 10. 2019 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z:

https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ji%C5%99%C3%AD_Melantrich_z_Aventinu_st.&oldid=17086

¹²⁷ [Bible Netolického, (Melantrichova 1. vyd.)]. Praha, 1549. In: Knihopis, K01101

Následování pokrokových zahraničních trendů je zjevné zejména v ilustrační rovině. Oslovoval i české malíře a kreslíře a využíval bohatou zásobu starších štočků.¹²⁸

První tři vydání Bible české charakterizují různorodé ilustrace, čerpající z německých biblí, až čtvrté vydání (1570)¹²⁹ představilo jednotnou výtvarnou koncepci. Melantrich hradil přípravu štočků a angažoval Ambrože Ledeckého, který v návrhu titulní strany prosadil figurálně-architektonické pojetí bordury inspirované Jostem Ammanem (1539–1591).¹³⁰ Horní a spodní rámeček tematicky souvisí s centrálním motivem,¹³¹ který je převzatý z Cranachovy bordury¹³², navržené pro sebrané spisy Martina Luthera.¹³³ Ledecký upravil ústřední obraz a klečící postavy kurfiřta Johanna Friedricha a Luthera nahradil pouze jednou postavou a to samotného Melantricha.¹³⁴ Boční pilíře vyplňují v české tiskařské produkci doposud neobvyklé motivy. Jedná se na renesanční dobu o modernější pojetí, kdy funkci podpůrných antikizujících sloupů přebírají jiné prvky, v tomto případě Ctnosti, volně stojící ve výklencích. Vlevo je s kalichem a křížem Víra, vpravo ve zbožném postoji Naděje. Jedná se o manýristickou formu pravoúhlé titulní bordury, tedy reprodukci kompaktním štočkem.¹³⁵ Štoček titulní strany *Bible české* s motivem Ctností, byl použit u vydání z roku 1577,¹³⁶ dále u Bible¹³⁷ Adama

¹²⁸ VOIT, Petr. Jiří Melantrich z Aventinu st. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 21. 10. 2019 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z:

https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ji%C5%99%C3%AD_Melantrich_z_Aventinu_st.&oldid=17086

¹²⁹ *Bible* [Bible Melantrichova. 4.vydání. V Praze 1570]. In: Knihopis K01104

¹³⁰ VOIT, Petr. Jiří Melantrich z Aventinu st. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 21. 10. 2019 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z:

https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ji%C5%99%C3%AD_Melantrich_z_Aventinu_st.&oldid=17086

¹³¹ Obr. 15

¹³² VOIT, Petr. Lucas Cranach st. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 31. 12. 2019 [cit.2022-05-07]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Lucas_Cranach_st.&oldid=17565

¹³³ Například: LUTHER, Martin. *Tomus secundus omnium operum*. Wittenberg, 1562. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna; Praha, HC I 19.

¹³⁴ VOIT, Petr. Lucas Cranach st. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 31. 12. 2019 [cit.2022-05-07]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Lucas_Cranach_st.&oldid=17565

¹³⁵ VOIT, Petr. Bordura. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 31. 12. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Bordura&oldid=17605>

¹³⁶ [Bible Melantrichova. 5. vydání. V Praze 1577.]. In: Knihopis, K01105.

¹³⁷ Obr. 16

z Veleslavína (1613)¹³⁸ a ve Starém zákoně Bible české neboli Svatováclavské (1715),¹³⁹ 2.vydání (1771),¹⁴⁰ kde už byla postava tiskaře nahrazena textem.¹⁴¹

2.3.2 Michael Peterle st.

O německém rodákovi Michaelu Peterlemu st., působícím v Praze, se dá uvažovat jako o umělci,¹⁴² neboť v knihovnědním světě je prezentován především jako dřevořezáč, briefmaler¹⁴³ a až poté jako tiskař. O jeho počátcích působení již v Praze máme doklad z roku 1562 v podobě pohledu na Prahu *Praga Bohemiae metropolis accuratissime expressa* (1562).¹⁴⁴ Panorama vzniklo u příležitosti korunovace Maxmiliána II. českým králem. Jedná se o podlouhlý jednolist a předpokládá se, že řezáčem byl Peterle st., ale tiskařem Jan Kozel st. (? – 1566). Jako tiskař je Peterle st. doložen v roce 1568 sedmilistovým albem Maxmiliána II. a šesti kurfiřtů.¹⁴⁵ Pravděpodobně vyučený briefmaler přišel do Prahy za potenciálně snadnějším uplatněním, protože v té době byl v Německu vyučených v jeho profesi přebytek.¹⁴⁶ Zvládnutí této profese mu umožnilo zajistit výrobu bohatě kolorovaných dřevořezů na jednolisticích, neboť podstatou briefmalerovy práce bylo vybarvování vzniklých otisků.¹⁴⁷ U Peterleho st. se jedná o obrazové jednolisty, kde textovou část zastala sazba a obrazová část byla provedena

¹³⁸ *Bible* [Bible Samuela Adama z Veleslavína. V Praze 1613]. In: Knihopis, K01106.

¹³⁹ *Bible* [Bible svatováclavská. 1. vydání. V Praze 1677-1715]. In: Knihopis, K01111.

¹⁴⁰ *Bible* [Bible svatováclavská. 2. vydání. V Praze 1769-1771]. In: Knihopis, K01112.

¹⁴¹ VOIT, Petr. Ambrož Ledecký. *Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ambro%C5%BE_Ledeck%C3%BD&oldid=13512

¹⁴² TVRZNÍKOVÁ, Jana. *Život a dílo tiskaře a dřevořezáče Michaela Peterleho* [online]. Praha, 2015. s.1, [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/77903>. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Petr VOIT.

¹⁴³ BRIEFMALER je původně tvůrce malovaných obrázků, od počátku knihtisku také kolorista jednolisticů. Čerpáno z: VOIT, Petr. Briefmaler. *Encyklopedie knihy*[online]. c2019, 31.12. 2019 [cit. 2022-05-12]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Briefmaler&oldid=17596>

¹⁴⁴ *Praga bohemiae metropolis accuratissime expressa* 1. 5. 6. 2., Praha, Jan Kozel (Bock), 1562. In: Pravoslav Kneidl, Michael Peterle, přední pražský dřevorytec a tiskař 16. století, *Bibliotheca Strahoviensis I*, 1995, s. 107–133.

¹⁴⁵ VOIT, Petr. Michael Peterle st. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 18. 09. 2019 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Michael_Peterle_st.&oldid=16817

¹⁴⁶ TVRZNÍKOVÁ, Jana. *Život a dílo tiskaře a dřevořezáče Michaela Peterleho* [online]. Praha, 2015. [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/77903>. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Petr VOIT.

¹⁴⁷ TVRZNÍKOVÁ, Jana. Tiskař a briefmaler Michael Peterle (1537-1588). *Knihy a dějiny*. Praha: Knihovna AV ČR, 2016, 23(1-2), s.9. DOI: <https://doi.org/10.23852/KAD.2016.23.01>. ISSN 1210-8510 [cit. 2022-02-06]. Dostupné také z: <https://asjournals.lib.cas.cz/knihyadejiny/article/uuid:760c7e3d-381d-497d-93e6-1828073dbc9f>

dřevořezem.¹⁴⁸ Většina dochovaných jednolistů je svázána ve sběratelském konvolutu Václava Dobřenského z Černého mostu (1623–1697).¹⁴⁹ Dobrá ekonomická situace umožnila Peterlemu st. rozšíření dřevořezové výbavy o vrcholně renesanční bordury. I když přínos jeho výtvarných aktivit byl značný, musel většinu knih, jejichž prodej nebyl tak jistý a proces výroby byl zdoluhavější než jednolisty, vypravit bez ilustrací. Byl prvním tiskařem v Čechách, který vydal liturgické příručky s notami.¹⁵⁰ Michael Peterle st. zanechal po smrti fungující tiskárnu velmi dobře vybavenou množstvím dřevořezových štočků. Pravděpodobně byl nejen jejich autorem, ale také měl rozsáhlé konexe s evropskými umělci oboru. Jeho následovník syn Michael Peterle ml. (?–1593) předčasně zemřel, jeho snaha o další rozšiřování zásob štočků nebyla zásadní.¹⁵¹

2.3.3 Jan Schumann st.

Jan Schumann st. pravděpodobně pochází z rodiny lipského proreformačního tiskaře Valentina Schumanna (?–1543). V roce 1580 se usadil v Praze. Lze doložit původ některých jeho štočků z Německa a je mu připisován také nejstarší latinsko-polský tisk na našem území. Dílna postupně přešla do rukou dědiců a posléze společenství, ale stále zachovávala označení „Impresí Šumanská“. Dílna se zaměřovala především na tisk latinských příležitostných tisků humanistických básní a na české a německé novinové letáky, doplněné i finančně i řemeslně náročnými tituly. Mezi ně pravděpodobně lze zahrnout i tituly Tychona Brahe (1546–1601) a Johanna Keplera (1571–1630). Vinětu používali Schumannové s monogramem PPB¹⁵², ale prameny potvrzují spolupráci s Virgilem Solisem ml. (VS)¹⁵³. Solisovy portréty se objevují na

¹⁴⁸ VOIT, Petr. Jednolist. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 25. 11. 2019 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Jednolist&oldid=17334>

¹⁴⁹ VOIT, Petr. Knihtisk v Praze závěrečné třetiny 16. století. *Knihtisk 15. a 16. století* [online]. Praha: Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK, 2008, s. 46-51 [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: https://sites.ff.cuni.cz/uisk/wp-content/uploads/sites/62/2016/01/Knihtisk-15.-a-16.-stolet%C3%AD_Voit.pdf

¹⁵⁰ VOIT, Petr. Michael Peterle st. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 18. 09. 2019 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Michael_Peterle_st.&oldid=16817

¹⁵¹ TVRZNÍKOVÁ, Jana. *Život a dílo tiskaře a dřevořezáče Michaela Peterleho* [online]. Praha, 2015. s. 6, [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/77903>. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Petr VOIT.

¹⁵² VOIT, Petr. Jan Schumann st. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 28. 08. 2019 [cit. 2022-04-22]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Jan_Schumann_st.&oldid=16662

¹⁵³ HOŤOVÁ, Anna. *Ilustrátor Virgil Solis mladší ve službách domácí tištěné knihy*. Praha, 2022. s. 8, [cit. 2022-04-22]. Dostupné z:

<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/171612/120409954.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

paprockého *Diadochos, id est Successio*¹⁵⁴ (Praha 1602), kde se objevují také veduty Jana Willenberga (1571–1613), tedy lze připsat dílně Schumannů i širší vztahy s oběma umělci.¹⁵⁵ V titulu se objevuje zobrazení Ctností¹⁵⁶ v borduře schématu českých panovníků.¹⁵⁷

Jeho otec Virgil Solis st. (1514–1562), inspirovaný francouzskými a italskými vzory, byl průkopníkem manýristické bordury, která je představena v práci Ambrože Ledeckého pro již popsanou Malantrichovu Bibli českou a byla využívána také v Bratrské tiskárně.¹⁵⁸

2.3.4 Mikuláš Štraus ze Štrausfeldu

Německý briefmaler a tiskař Mikuláš Štraus ze Štrausfeldu působil v Praze nejpozději od roku 1588 a činnost jeho dílny je doložena v letech 1590–1622. Roku 1593 dostal Štraus výsadu tisku novinových letáků a také asi od roku 1604 kalendáře Albina Mollera. Ty do té doby publikovala peterlovská dílna a převod ekonomicky výhodných kalendářů přinesl i následné spory. Tyto spory se týkaly také Peterleho lišt s Ctnostmi, k čemuž se ještě dostanu v poslední části práce v popisu konkrétních Štrausových tisků. Hlavní přínos Štrausovy tiskařské dílny spočíval v časném zapojení mědirytu do českého textu, zpřístupňování populárních děl zahraničnímu publiku a velkorysých hudebních tisků českého původu.¹⁵⁹

Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Voit, Petr.

¹⁵⁴ PAPROCKÝ z Hlohol a Paprocké Vůle, Bartoloměj. *DIADOCHOS ID EST SVCCESSIO: Ginák Poslaupnost Knížat a Králův Českých ...* Praha: Jan Schumann-dědicové, 1602. In: Knihopis, K06843

¹⁵⁵ VOIT, Petr. Jan Schumann st. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 28. 08. 2019 [cit. 2022-04-22]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Jan_Schumann_st.&oldid=16662

¹⁵⁶ Obr. 33 a

¹⁵⁷ VOIT, Petr. Knihtisk v Praze závěrečné třetiny 16. století. *Knihtisk 15. a 16. století* [online]. Praha: Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK, 2008, s. 46-51 [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: https://sites.ff.cuni.cz/uisk/wp-content/uploads/sites/62/2016/01/Knihtisk-15.-a-16.-stolet%C3%AD_Voit.pdf

¹⁵⁸ VOIT, Petr. Kartuš (tištěná kniha). *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 12. 11. 2019 [cit. 2022-04-22].

Dostupné z:

[https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Kartu%C5%A1_\(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha\)&oldid=17261](https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Kartu%C5%A1_(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha)&oldid=17261)

¹⁵⁹ VOIT, Petr. Mikuláš Štraus ze Štrausfeldu. *Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit. 2022-02-13]. Dostupné z:

https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Mikul%C3%A1%C5%A1_ze_%C5%A0traus_ze_%C5%A0trausfeldu&oldid=14827

2.3.5 Jiří Jakubův Dačický a Jan Otmar Dačický

Jiří Jakubův Dačický nejprve pracoval v Praze jako tovaryš Jana Kozla st. a v letech 1568–1619 provozoval vlastní dílnu, která se dá zařadit mezi ty řemeslně lepší české předbělohorské doby. Celkově kontroverzní osobnost a jako nekatolík se dostával do konfliktních situací a byl i několikrát vězněn za rozšiřování necenzurovaných tisků.¹⁶⁰ V jeho edičním programu se objevuje domácí i přeložená nekatolická literatura, kalendáře, knížky lidového čtení, novinové letáky, učebnice a příležitostné jednolistové humanistické básně. Nejvýpravnější tisky vydává v 70. a 80. letech 16. století zacílené na nejširší spektrum čtenářů v návaznosti na nekatolické tisky a osvědčené tituly melantrišsko-veleslavínské tiskárny.¹⁶¹ Podle Večeřové se dá rozborem produkce doložit také návaznost na program prostějovské dílny Jana Günthera.¹⁶² Dačického syn z prvního manželství Jan Otmar Dačický (?–1614) měl vlastní tiskárnu (1589-1608), která se nalézala ve stejném domě jako dílna jeho otce. Není plně prokázáno, zda používali stejný typografický materiál, ale byla vysledována určitá provázanost. V dílnách Dačických se velmi často užívaly typografické ozdůbky a vlysy, lišty a rámcové kompoziční prvky, které byly spojeny s konkrétní skupinou tisků.¹⁶³

2.3.6 Jiří Černý z Černého mostu

Významný pražský tiskař Jiří Černý z Černého mostu dovedl úroveň tisku cizojazyčných knih v rámci dobových možností velmi vysoko. Údajně se vyučil a následně pracoval v dílně Jana Kozla st., poté působil v tiskárně Jičínských. Vlastní tiskárnu provozoval již roku 1571 a nadále v ní rozvíjel ediční plány Jičínských. Byl nábožensky umírněný, a i proto

¹⁶⁰ VOIT, Petr. Jiří Jakubův Dačický. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 16. 12. 2019 [cit. 2022-02-07].

Dostupné z:

https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ji%C5%99%C3%AD_Jakub%C5%AFv_Da%C4%8DICK%C3%BD&oldid=17529

¹⁶¹ VOIT, Petr. Jiří Jakubův Dačický. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 16. 12. 2019 [cit. 2022-02-07].

Dostupné z:

https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ji%C5%99%C3%AD_Jakub%C5%AFv_Da%C4%8DICK%C3%BD&oldid=17529

¹⁶² VEČEŘOVÁ, Petra. *Knihtiskaři Jiří Jakubův Dačický a Jan Othmar Jakubův Dačický* [online]. Praha 2012. s. 18, [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/44144>. Disertační práce FF UK.

¹⁶³ VOIT, Petr. Jiří Jakubův Dačický. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 16. 12. 2019 [cit. 2022-02-07].

Dostupné z:

https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ji%C5%99%C3%AD_Jakub%C5%AFv_Da%C4%8DICK%C3%BD&oldid=17529

se jeho firma postupně vypracovala jak řemeslně, tak obchodně i umělecky. Finančně výhodná jednolistová produkce na náklady autorů zajišťovala pracovní podmínky na úrovni a většina cizojazyčných tisků odcházela na zajištěná prodejní místa v zahraničí i díky své vysoké typografické kvalitě. Značnou část produkce zastávají příležitostné humanistické jednolisty, které ale vynikají náročnou figurální sazbou a neobyčejnými ilustracemi. Tiskárna se také specializovala na výrobu nototisků, rozšířila tisk naukových a uměleckých publikací.¹⁶⁴

2.3.7 Daniel Sedlčanský nejst, a Daniel Sedlčanský st.

Daniel Sedlčanský nejst. (?–1613) byl tovaryšem Jiřího Melantricha a posléze založil vlastní knihtiskařskou dílnu. Jeho ediční plán byl také postaven převážně na tisku příležitostných humanistických básní, i když charakter dílny spíše spočíval v novinářském žánru. Část jeho programu byla postavena na česko-polských tiscích. Používal ilustrační aparát Schumannů, využil Willenbergovy dřevořezy z dílny Milichthalerových, což jen potvrzuje nedostupnost materiálů domácí provenience. Po jeho smrti dílna pokračovala pod vedením jeho syna Daniela Sedlčanského st. a dalších dědiců.¹⁶⁵

¹⁶⁴ VOIT, Petr. Jiří Černý z Černého Mostu. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 31. 12. 2019 [cit. 2022-02-21]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ji%C5%99%C3%AD_%C4%8Cern%C3%BD_z_%C4%8Cern%C3%A9ho_Mostu&oldid=17540

¹⁶⁵ VOIT, Petr. Daniel Sedlčanský nejst. *Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit. 2022-04-22]. Dostupné z:

https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Daniel_Sedl%C4%8Dansk%C3%BD_nejst.&oldid=13831

3 Komparace lišt v pražských tiskárnách předbělohorské doby

V této části práce si dovoluji představit výsledek vlastního vyhledání a porovnání rámu a bordur s personifikovanými Ctnostmi. Postupovala jsem metodou srovnání, zejména v detailech postav, zaměřené na výrazy tváří a postojů. Pro úplnost jsem zahrнула i bordury, které některé souvislosti vysvětlují. Připojuji také vyjmenování uvedených Ctností, jejich doplňující atributy, popis uměleckého zpracování, slohové zařazení, charakter tisku a jeho využití.

3.1 Michael Peterle st.

Peterle st. vybavoval své práce lištami personifikovaných Ctností, v plném výčtu: Vírou a Nadějí, Láskou a Spravedlností, Moudrostí a Umírněností, Statečností a Trpělivostí. Jednotlivá lišta zahrnovala dvě z Ctností v ustáleném provedení, lišty byly pak do rámu vsazovány v různých kombinacích. Štočky nejsou signované, ale bývá vyvozováno, že některé vytvořil sám tiskař.¹⁶⁶ V počátcích lze odkázat na detailní a propracované vzory bordury Melantrichova čtvrtého vydání *Bible české*¹⁶⁷ kreslíře Ambrože Ledeckého.¹⁶⁸ (detail A)¹⁶⁹

3.1.1 Pruhy vlepené do strahovského homiliáře

V renesančním prvotisku strahovského homiliáře *Homiliarius doktorum de tempero et de sanctus* (1482) byl jako druhá zadní předsádka našitý pergamenový list. Pro jeho uchycení sloužilo šest pruhů Kodícillovy *Minuce a pranostiky k létu Páně 1579*.¹⁷⁰ Kromě textových pruhů zde byly na předním přideštití a rubu zadní pergamenové předsádky nalepené lišty s

¹⁶⁶ VOIT, Petr. Michael Peterle st. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 18. 09. 2019 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Michael_Peterle_st.&oldid=16817

¹⁶⁷ Obr. 15

¹⁶⁸ VOIT, Petr. Ambrož Ledecký. *Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ambro%C5%BE_Ledec%C3%BD&oldid=13512

¹⁶⁹ MITIS Tomáš z Limuz. Bible (Biblia Veteris et Novi testamenti, Bible Melantrichova, 4. vydání) [online]. 1570. In: Praha, Národní knihovna, 54.A.6 [cit. 2022-05-09]. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-NKCR_54_A_6_____0YW85T4-cs

¹⁷⁰ Obr. 18 a

postavami Ctností, které pravděpodobně lemovaly *Minuci*.¹⁷¹ Přední lišta nese Lásku a Spravedlnost, zadní Víru a Naději.¹⁷² Horní postavy na obou lištách jsou označeny spojitým monogramem AL, který odkazuje k Ambroži Ledeckému¹⁷³ (detail B)¹⁷⁴ s největší pravděpodobností v roli kreslíře a následně vede ke spojení s dílnou Peterleho, který se jeho tvorbou inspiroval. Postavy Ctností působí oproti provedení pro Melantricha pouze jako jednoduché náčrty. Nepostrádají však lehkost provedení, jemné linie, použití rozdílu jednoduché a křížové šrafury pro navození dojmu hloubky prostoru a detailně propracované výrazy i postoje figur. Alegorie jsou doprovázeny základními atributy. Láska je doplněna figurami dětí, Spravedlnost mečem a váhou, Víra kalichem a křížem a Naděje kotvou. Spojení s tiskárnou Peterleho st. lze přisoudit především horizontálním pásům, které lemovaly předeštlí Homiliáře a nesou velmi podobné zobrazení personifikovaných Ctností¹⁷⁵ Slávy a Vítězství a Jednoty a Vědění, které nalezneme u signovaného Peterleho jednolistu¹⁷⁶ *Píseň w Nowě Složená na Gméno Geho milosti Cýsařské Pána Pana Rodolffa Krále ...* (1579).¹⁷⁷ Varianta z uvedeného prvotisku nese podle Voita také monogram AL umístěný na bubnu podpírajícím postavu Vítězství, což z dostupných fotokopií není prokazatelné.¹⁷⁸ Jana Tvrzníková (Vlachová) ve své diplomové práci popisuje Peterleho lišty jako těžkopádné kopie, zejména díky zachmuřeným tvářím Ctností i andílků.¹⁷⁹ V těchto vodorovných lištách je užito jemné křížové šrafury ve větších plochách, což vybízí k úvaze o práci dvou rozdílných řezáčů, kteří ale používali jednu

¹⁷¹ VOIT, Petr. *Katalog prvotisků Strahovské knihovny v Praze*. Překlad Jitka Jendruchová a Marion Nejedlá. Vydání první. Praha: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, 2015. s. 449-450. Bibliotheca Strahoviensis. Series monographica, 6. ISBN 978-80-88009-05-4.

¹⁷² Obr. 18 b

¹⁷³ VOIT, Petr. Ambrož Ledecký. *Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ambro%C5%BE_Ledec%C3%BD&oldid=13512

¹⁷⁴ VOIT, Petr. *Katalog prvotisků Strahovské knihovny v Praze*. Překlad Jitka Jendruchová a Marion Nejedlá. Vydání první. Praha: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, 2015. s. 449-450. Bibliotheca Strahoviensis. Series monographica, 6. ISBN 978-80-88009-05-4. Fragmenty vlepené do: *Homiliarius doktorum de tempero et de sanctus* (1482). Foto Veronika Borovková.

¹⁷⁵ Obr. 18 c

¹⁷⁶ Obr. 19

¹⁷⁷ SEMIN, Jan. *Píseň w Nowě Složená na Gméno Geho milosti Cýsařské Pána Pana Rodolffa Krále ...*, In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha, sg. DR I 21d (Konvolut Dobřenského č. 321 = fol. 2r)

¹⁷⁸ VOIT, Petr. *Katalog prvotisků Strahovské knihovny v Praze*. Překlad Jitka Jendruchová a Marion Nejedlá. Vydání první. Praha: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, 2015. s. 449-450. Bibliotheca Strahoviensis. Series monographica, 6. ISBN 978-80-88009-05-4.

¹⁷⁹ TVRZNÍKOVÁ, Jana. *Život a dílo tiskaře a dřevořezáče Michaela Peterleho* [online]. Praha, 2015. s. 20-24, [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/77903>. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Petr VOIT.

předlohu.¹⁸⁰ Zde se lákavě nabízí odkaz k dílům Ledeckého, ale pouze jako hypotéza. Voit dále pracuje s myšlenkou podobnosti typem grafického uspořádání jednolistu *Kodicillovy Minuce* k *Huberově Minuci*,¹⁸¹ která je přisuzována dílně Jana Schumanna st., který ovšem přišel do Prahy až v roce 1580. (detail C)¹⁸² Lišty Ctností¹⁸³ z tohoto jednolistu jsou téměř totožné s hojně dochovanými lištami¹⁸⁴ z dílny Dačického. (detail D)¹⁸⁵ Další přichází dle Voita¹⁸⁶ v úvahu Jiří Černý z Černého mostu, který vytiskl dochované vydání *Kodicillovy minuce*¹⁸⁷ z roku 1579. Toto vydání je v kapesním provedení, tedy lze obtížně vést úvahy směrem k tomu, že by lišty s Ctnostmi mohly být použity v tomto formátu. Dalo by se uvažovat o vydání ve formě nástěnné minuce a považovat tyto fragmenty za součást dosud neznámého jednolistu.¹⁸⁸ Zobrazení Ctností vizuálně odkazuje nejsilněji k verzi z Melantrichovy Bible, i když postoj například Naděje,¹⁸⁹ (detail E)¹⁹⁰ se dá vytušit i v Peterleho provedení alegorie z lišty

¹⁸⁰ TVRZNIŠKOVÁ, Jana. Tiskař a briefmaler Michael Peterle (1537-1588). *Knihy a dějiny*. Praha: Knihovna AV ČR, 2016, 23(1-2), s. 14. DOI: <https://doi.org/10.23852/KAD.2016.23.01>. ISSN 1210-8510. Dostupné také z: <https://asjournals.lib.cas.cz/knihyadejiny/article/uuid:760c7e3d-381d-497d-93e6-1828073dbc9f>.

¹⁸¹ [*Huberova minuce*] [1578]. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha, DR I 21a (Konvolut Dobřenského č. 105 = fol. 105r)

¹⁸² [*Huberova minuce*] [online]. [1578]. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha, DR I 21a (Konvolut Dobřenského č. 105 = fol. 105r) [cit. 2022-05-09]. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-KKPS_DR_I_21A___27BECB5-cs

¹⁸³ Obr. 20

¹⁸⁴ Obr. 21

¹⁸⁵ Dobřenského sbírka jednolistů 16. století [online]. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21c (Konvolut Dobřenského č. 309 = fol. 94 r) [cit. 2022-05-09]. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-KKPS_DR_I_21C___2IJ1VT9-cs

¹⁸⁶ VOIT, Petr. *Katalog prvotisků Strahovské knihovny v Praze*. Překlad Jitka Jendruchová a Marion Nejedlá. Vydání první. Praha: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, 2015. s. 449-450. Bibliotheca Strahoviensis. Series monographica, 6. ISBN 978-80-88009-05-4.

¹⁸⁷ [Minucy a Pranostyka | z Včenij Pražského vydaná | Od M. Petra Kodycylla z Tulechowa. K Létu Páně M.D.LXXIX [= 1579] (Wytisštěno w Starém Městě Pražském v Giřijka Čžerného) [1578]. Praha: Jiří Černý z Černého Mostu, [1578]. In: *Knihopis*, K04172.

¹⁸⁸ VOIT, Petr. *Katalog prvotisků Strahovské knihovny v Praze*. Překlad Jitka Jendruchová a Marion Nejedlá. Vydání první. Praha: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, 2015. s. 449-450. Bibliotheca Strahoviensis. Series monographica, 6. ISBN 978-80-88009-05-4.

¹⁸⁹ Obr. 18 b

¹⁹⁰ VOIT, Petr. *Katalog prvotisků Strahovské knihovny v Praze*. Překlad Jitka Jendruchová a Marion Nejedlá. Vydání první. Praha: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, 2015. s. 449-450. Bibliotheca Strahoviensis. Series monographica, 6. ISBN 978-80-88009-05-4. Fragmenty vlepené do: *Homiliarius doktorum de tempero et de sanctus* (1482). Foto Veronika Borovková.

doprovázející vydání Habermannova *Vita Christi*¹⁹¹ z roku 1579¹⁹² (detail F)¹⁹³ a využití doplňkových prvků (svit slunce) se zase opakuje ve vyobrazeních vycházejících z dílny Dačických¹⁹⁴, ovšem až o 10 let později. (detail G)¹⁹⁵ Pokud lze podle zmíněných indicíí přisoudit lišty vlepené do Homiliáře Peterlemu st., jedná se o jedno ze dvou nejstarších zachovaných použití lišt personifikovaných Ctností v jeho dílně.

A-Melantrich 1570

B-Peterle? 1579?

C-Schumann? 1590?

D-Dačický 1588

¹⁹¹ Obr. 22

¹⁹² HABERMANN, Johann. *Ziwot, a celá Ewangelistská Hystorya o Pánu Gežjssy Krystu ...* [1578]. In: Národní knihovna; Praha, 54 F 0001461579.

¹⁹³ HABERMANN, Johann. *Ziwot, a celá Ewangelistská Hystorya o Pánu Gežjssy Krystu ...* [online]. [1578]. In: Národní knihovna; Praha, 54 F 0001461579 [cit. 2022-05-09] Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=NKPEOD-NKCR__54_F_000146_22F8QD9-cs

¹⁹⁴ Obr. 21

¹⁹⁵ Dobřenského sbírka jednolistů 16. století [online]. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21c (Konvolut Dobřenského č. 309 = fol. 94 r) [cit. 2022-05-09]. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-KKPS_DR_I_21C__2IJ1VT9-cs

E-Peterle? 1579?

F-Peterle 1579

G-Dačický 1588

3.1.2 Vita Christi

Doložený výskyt lišt s Ctnostmi¹⁹⁶ u Peterleho st. lze jednoznačně uvést v souvislosti s již zmíněným jazykově českým vydáním Habermannova spisu *Vita Christi* (1579). Není zde žádná značka, podle které by se dal uvést autor kresby, přestože počáteční ilustraci díla s Kristovým profilem podepisuje monogram IA, připisovaný již zmíněnému Jostu Ammanovi, či jeho ateliéru.¹⁹⁷ Na titulním listu vyvedené boční lišty zobrazující Víru a Naději jsou příkladem pozdně renesančního provedení. Jedná se o samostatné lišty každé alegorie, zachycené, na rozdíl od ostatních dochovaných, ve volném prostoru, v dynamických pozicích podpořených pohybem materiálu v oděvech a doprovázené andílky. Změna je patrná v přiřazení jednoho atributu u Víry, a to kalichu, Naděje je zobrazena pouze v typickém zbožném postoji bez atributu. Linie jsou zřetelné a kombinace jednoduché a křížová šrafura navozuje dojem

¹⁹⁶ Obr. 21

¹⁹⁷ TVRZŇÍKOVÁ, Jana. *Život a dílo tiskaře a dřevořezáče Michaela Peterleho* [online]. Praha, 2015. s. 20-24, [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/77903>. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Petr VOIT.

plasticity a energie. Rukopisem lze kresbu přiřadit opět k borduře podepsané AL z Melantrichovi *Bible* a snad i z *Homiliáře*. (detail A, E, F) K porovnání nabízím i naivistické zpracování,¹⁹⁸ které se dochovalo v Dobřenského sbírce na jednolistu *Magnificicae generositatis*,¹⁹⁹ (detail H)²⁰⁰ které nenabízí dataci, monogram autora ani značku tiskaře, ale dala by se nalézt shoda ve výrazech alegorií. Tváře postav jsou zachmuřené a strnulé, podobně jako nabízející se srovnání s Peterleho vodorovnými lištami Slávy a Vítězství a Jednoty a Vědění. Jde o značně neumělé zpracování, doprovázené i zvláštním skladem písmen v označení Lásky a Spravedlnosti, kde jsou písmena vtěsnána na úkor čitelnosti. Kresba je těžkopádná a jednostranná hustá křížová šrafura umocňuje pocit nedotaženosti. Ovšem v linii materiálu oblečení a celkového grafického pojetí se dá tušit vliv staršího zpracování lišt²⁰¹ z dílny Dačického (1580).²⁰² (detail CH)²⁰³

¹⁹⁸ Obr. 23

¹⁹⁹ *Dobřenského sbírka jednolistů 16. století*. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna; Praha, DR I 21c (Konvolut Dobřenského č. 267 = fol. 53 r)

²⁰⁰ Dobřenského sbírka jednolistů 16. století [online]. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21c (Konvolut Dobřenského č. 267 = fol. 53 r) [cit. 2022-05-09]. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-KKPS_DR_I_21C___2IJ1VT9-cs

²⁰¹ Obr. 24

²⁰² *Dobřenského sbírka jednolistů 16. století*. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna; Praha, DR I 21b (Konvolut Dobřenského č. 141 = fol. 37 r)

²⁰³ Dobřenského sbírka jednolistů 16. století [online]. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21b (Konvolut Dobřenského č. 141 = fol. 37 r) [cit. 2022-05-09]. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-KKPS_DR_I_21B___3ZLN18F-cs

A-Melantrich 1570

E-Peterle? 1579?

F-Peterle 1579

H-??

CH-Dačický 1580

3.1.3 Příklady jednolistů z dílny Peterleho

Další dvě dobře známá provedení lišt na Peterleho jednolístech dochovaných v Dobřenského sborníku jsou příkladem počátku proniknutí manýristických prvků do pozdně renesančního slohu.²⁰⁴ První, již zmíněné provedení *Píseň w Nowě Složená na Gméno Geho milosti Cýsařské Pána Pana Rodolffa Krále ...* (1579),²⁰⁵ představuje na levé svislé liště Víru a Naději, na pravé Moudrost a Umírněnost.²⁰⁶ Ctnosti v oválných rámcích nadřazují detailně propracovaní andílci s kartuší jména a dalšími ozdůbkami. Základní atributy doprovázející postavy jsou plně zakomponovány do obrazu. Víra s křížem a kalichem, Naděje s kotvou, Moudrost se zrcadlem a štítem a Umírněnost s džbánem a číší. Alegorie jsou modelovány

²⁰⁴ TVRZNIKOVÁ, Jana. Několik poznámek k ilustraci knih pražského tiskaře Mikuláše Štrause. *Knihy a dějiny*. Praha: Knihovna AV ČR, 2018, 25(1-2), s. 17. DOI: <https://doi.org/10.23852/KAD.2018.25.01>. ISSN 1210-8510. Dostupné také z: <https://asjournals.lib.cas.cz/knihyadejiny/article/uuid:3ae6849b-476c-43f5-92f4-d33f92fa1672>.

²⁰⁵ SEMIN, Jan. *Píseň w Nowě Složená na Gméno Geho milosti Cýsařské Pána Pana Rodolffa Krále ...*, In: *Královská kanonie premonstrátů na Strahově*, Praha; Česká republika, sg. DR I 21d (Konvolut Dobřenského č. 321 = fol. 2r)

²⁰⁶ Obr. 19

úzkou šrafurou, která opět evokuje práce Ambrože Ledeckého.²⁰⁷ Pozadí je doplněno perspektivní kresbou konkrétních objektů, linie figur je pevná a s dokonalými výrazy tváří plně vyjadřujícími charaktery. Manýristická dynamičnost je dovedena k dokonalosti zejména v oděvech, které jsou nejen mnohem více odhalující, ale i precizně zdobené a působící dojmem neustálého pohybu. Doplnující vodorovné lišty, již byly zmíněny zejména pro svou kontrastní strnulost a zachmuřenost. Druhé provedení *Favsta Precatio In Thalamum... Guilhelmi Ursini* (1588)²⁰⁸ je totožné pojetí, jen představuje kompletní sbírku personifikovaných Ctností.²⁰⁹ Levou část tohoto jednolistu zahajují tradičně Víra a Naděje, na které navazuje Lásky a Spravedlnost, pravou stranu zdobí Moudrost a Umírněnost následována Statečností a Trpělivostí. Doprovodnými atributy Lásky jsou děti, Spravedlnosti meč a váhy, Statečnosti sloup a lev a Trpělivosti beránek a kovadlina. Vodorovné lišty patří alegoriím Slávy a Vítězství a Jednoty a Vědění. V této variantě došlo ke změně vyobrazení ve středových medailonech, neboť rámcové tituly humanistického básnictví populární ve 2. polovině 16. století také nesly v rámech a bordurách s Ctnostmi na oslavu autora nebo mecenáše i portréty, erby a rodové znaky příslušející adresátovi.²¹⁰ Neutrální motivy Ctností²¹¹ lemující v borduře medailon či doprovázející významnou událost²¹² nebo motiv Ctností²¹³ zakomponovaný přímo do centrálního oslavného motivu²¹⁴ se ostatně u Peterleho objevují v průběhu celé jeho tvorby. Dle existujících výzkumů v Peterleho zásobách nelze jednoznačně vysledovat autorskou linii

²⁰⁷ TVRZNÍKOVÁ, Jana. Tiskař a briefmaler Michael Peterle (1537-1588). *Knihy a dějiny*. Praha: Knihovna AV ČR, 2016, 23(1-2), s. 14. DOI: <https://doi.org/10.23852/KAD.2016.23.01>. ISSN 1210-8510. Dostupné také z: <https://asjournals.lib.cas.cz/knihyadejiny/article/uuid:760c7e3d-381d-497d-93e6-1828073dbc9f>.

²⁰⁸ *Dobřenského sbírka jednolistů 16. století*. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21a (Konvolut Dobřenského č. 84 = fol. 84 v/ 84 bis).

²⁰⁹ Obr. 25

²¹⁰ TVRZNÍKOVÁ, Jana. Tiskař a briefmaler Michael Peterle (1537-1588). *Knihy a dějiny*. Praha: Knihovna AV ČR, 2016, 23(1-2), s. 21. DOI: <https://doi.org/10.23852/KAD.2016.23.01>. ISSN 1210-8510. Dostupné také z: <https://asjournals.lib.cas.cz/knihyadejiny/article/uuid:760c7e3d-381d-497d-93e6-1828073dbc9f>.

²¹¹ Obr. 26

²¹² *Leichpredigt Vber Maximiliani des Andern, Großmechtigsten vnnnd frommen Römischen Keyzers absterben vnd Begrebnuß. Darinn als in einer Chronica zusehen Was von anfang der Welt, biß auff diesen verstorbenen Keyser Maximilianum vnd jetzt regierenden Röm. Keyser Rudolphum für vorenderungen in allen vie ...* Caspar Elogii; Samuel Haas; Crescentius Austiacus Capucinus; Christian August Pfalz; Hyacinthus Stixa; Martinus Mauritius Maximilianus Müller; Georgius Hermannus Augustin. Praha, 1577. In: Národní knihovna; Praha, 52 C 000022/2.

²¹³ Obr. 27

²¹⁴ *Obsequiale sive benedictionale, quod agendam appellant secundum ritum & consuetudinem s. metropolitanae Pragensis ecclesiae*. 1585. In: Národní knihovna; Praha, Cheb 14/252, 1002222539 stt20100017869

jednoho dřevořezáče, tedy se dá převzít názor, že Michael Peterle st. nebyl dřevořezáčem, ale přísluší mu spíše označení briefmaler a tiskař.²¹⁵

3.2 Lišty odvozené z materiálu Peterleho st.

Díky dalším výzkumům je třeba zvážit i dříve automatické prisuzování kvalitních ilustrovaných tisků nevelké Peterleho tiskárně, protože patisk dílny Dačických přebíral ve větší míře i vydavatelské údaje.²¹⁶ Peterleho lišty s Ctnostmi byly kopírovány v dalších tiskárnách, a to nejen u Dačických nebo Pavla Sessia,²¹⁷ ale shodné rysy nacházíme i v dalších dílnách, které jsou představeny v následujících oddílech.

3.2.1 Jan Schumann st.

Raný a typograficky zdařilý doklad o dovozu štočků s personifikovanými Ctnostmi z Německa, najdeme v dílně Schumanna st.²¹⁸ Objevují se zde také ve formě ilustrace. Ve Faulknerově díle *Titulář obsahující v sobě v jazyku českém předně formy listův... a titule stavův duchovních a světských* (Praha 1589)²¹⁹ nalezneme alegorie Spravedlnosti, Trpělivosti a Lásky,²²⁰ kde vidíme navození pohybu postojem postavy a zejména v ilustraci Trpělivosti pečlivou práci se sice silnou jednoduchou šrafurou, ale dodávající obrazu prostor i narativní výklad. V dalším titulu z této dílny *Kancionál celoroční* (1610)²²¹ doplňuje Spravedlnost ještě další postava, bez popisu, ale dle atributů by se dala přiřadit k alegorii Víry²²². Z tohoto

²¹⁵TVRZNÍKOVÁ, Jana. *Život a dílo tiskaře a dřevořezáče Michaela Peterleho* [online]. Praha, 2015. s. 81, [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/77903>. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Petr VOIT.

²¹⁶ TVRZNÍKOVÁ, Jana. Tiskař a briefmaler Michael Peterle (1537-1588). *Knihy a dějiny*. Praha: Knihovna AV ČR, 2016, 23(1-2), s. 23. DOI: <https://doi.org/10.23852/KAD.2016.23.01>. ISSN 1210-8510. Dostupné také z: <https://asjournals.lib.cas.cz/knihyadejiny/article/uuid:760c7e3d-381d-497d-93e6-1828073dbc9f>.

²¹⁷ *Tamtéž*, s. 15.

²¹⁸ VOIT, Petr. Jan Schumann st. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 28. 08. 2019 [cit. 2022-04-22]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Jan_Schumann_st.&oldid=16662

²¹⁹ FAULKNER, Šebestián. *Titulář Obsahující v sobě v jazyku Českém, předně: Formy Listův wsseliyakých w potřebách Lidských: A Tytule Stawůw Duchownijch a Swětských. Potom, y giné některé přidané wěcy, w Českém, y Německém jazyku, totiž: O Saudech Zemských Kralowstwj Českého, O Pokutách wsseliyakých wedle Zřízení Zemského*. 1589. In: Knihopis, K02433.

²²⁰ Obr. 28 a, b, c

²²¹ ŘEŠÁTKO Soběslavský, Tomáš. *Kancionál celoroční*, 1610. In: Knihopis, K15182.

²²² Obr. 29

ztvárnění lze odvodit inspiraci pro ilustrace²²³ v díle *Argo pentaloge* (1585) z dílny Michaela Peterleho st.²²⁴ a tím podpořit myšlenku vzájemného vlivu. Schumann používal také lišty s motivy Ctností, které jsou typově shodné s těmi z dílny Peterleho, na příležitostných jednolistech. Například *NVPTIIS HVMANISSIMI AC ORNATISSIMI VIRI DOMINI ADAMI GERONIS PELZENI, &c. SPONSI, ET honestae pudicaeq; Virginis Salomenae, Viri Nobilis, integerrimi nec non prudentissimi Dn. Laurentii Brzekovicij de Zavorzicz, Consulis antiquae Pragae dignissimi filiae sponsae ...* (1591)²²⁵ a *CARMEN HONORI NVPTIARVM CLARISSIMI APRImeq; Nobilis viri D. Vencesilai Senioris Kamarithi de Rovin, Sacrae Caesarae Maiestatis ad appellationes consiliarii sponsi, & honestae ac piae matronae Susannae Legatae, sponsae, inscriptum observantiae ergo ...* (1591).²²⁶ Zde se pracuje se silnou linií kresby, podpořenou velmi hustou křížovou šrafurou, působící zjednodušujícím dojmem. Nepříliš estetické vyznění podporují také prázdné výrazy postav, které se dokonce objevují totožné v různých postavách. Jedinou odlišností od dobových lišt je zobrazení Spravedlnosti s páskou přes oči a změny ve využití atributů. Lásku doplňuje jedno dítě, Statečnosti chybí lev a Trpělivost disponuje nezvyklým doprovodem draka, v ruce třímá kříž a palmovou ratolest.²²⁷ V uvedených ukázkách by, dle podrobného zkoumání v diplomové práci Anny Hořové, obstálo srovnání v detailu prstů na ruce, které jsou u zmíněných alegorií²²⁸ provedeny typickým způsobem pro Virgila Solise ml.: se špičatými prsty bez článků a nehtů.²²⁹ Styl práce Solise ml. nelze vyloučit

²²³ Obr. 30 b

²²⁴ DOMINÁČEK z Písnice, Jindřich. *ARGO PENTALOGE, ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO GVILHELMO VRSINO, Domus Rosenbergica Gubernatori, ...* Praha: Peterle, Michael - sen., 1585. In: Roudnická lobkowiczská knihovna; Nelahozeves, II Fc 29.

²²⁵ KHERNER, Jan. *NVPTIIS HVMANISSIMI AC ORNATISSIMI VIRI DOMINI ADAMI GERONIS PELZENI, &c. SPONSI, ET honestae pudicaeq; Virginis Salomenae, Viri Nobilis, integerrimi nec non prudentissimi Dn. Laurentii Brzekovicij de Zavorzicz, Consulis antiquae Pragae dignissimi filiae sponsae ...* Praha: Schumann, Jan - sen. 1591. In: BCBT 36664

²²⁶ KHERNER, Jan. *CARMEN HONORI NVPTIARVM CLARISSIMI APRImeq; Nobilis viri D. Vencesilai Senioris Kamarithi de Rovin, Sacrae Caesarae Maiestatis ad appellationes consiliarii sponsi, & honestae ac piae matronae Susannae Legatae, sponsae, inscriptum observantiae ergo ...* Praha: Schumann, Jan - sen. 1591. In: BCBT 36659

²²⁷ Obr. 31 a 32

²²⁸ Obr. 33 b

²²⁹ HOŘOVÁ, Anna. *Ilustrátor Virgil Solis mladší ve službách domácí tištěné knihy*. [online]. Praha, 2022. s. 34-35, [cit. 2022-04-19]. Dostupné z:

<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/171612/120409954.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Voit, Petr.

již v dílně Peterleho st., i když nebyl nalezen ani monogram, ani shoda ve šrafuře.²³⁰ Jak jsem již uvedla, spolupráci Schumannových se Solisem ml. uvádí i Petr Voit²³¹ který mu s jistotou připisuje monogram VS doprovázející některé dřevořezy dílny dědiců Jana Schumanna st.²³²

3.2.2 Daniel Sedlčanský st.

Daniel st. převzal tiskárnu po svém otci Danielovi nejst., který mimo jiné pracoval se Schumannovým ilustračním aparátem. Z dílny Daniela st. vyšlo dílo *Artikulové sněmu království českého 1601*,²³³ doplněné několika listy se zdobnými bordurami, které jsou jednoznačně inspirovány oslavným medailonem²³⁴ ze zásob Peterleho st., z již uvedeného titulu *Leichpredigt Vber Maximiliani des Andern, Großmechtigisten vnnd frommen Römischen Keyzers absterben vnd Begrebnuß. Darinn als in einer Chronica zusehen Was von anfang der Welt, biß auff diesen verstorbenen Keyser Maximilianum vnd jetzt regierenden Röm. Keyser Rudolphum für vorenderungen in allen vie*.²³⁵ Kresba²³⁶ je ovšem méně detailní v silně zjednodušující linii s jednoduchou šrafuřou. Z Danielovi dílny také pochází nejstarší průvodce Prahou *Descriptio amplissimae atque ornatissimae reiae urbis Pragensis, metropolis totiž Boemiae* (1615),²³⁷ kde můžeme dohledat ilustraci ozdobenou personifikacemi Víry, Lásky a

²³⁰ HOŤOVÁ, Anna. *Ilustrátor Virgil Solis mladší ve službách domácí tištěné knihy*. [online]. Praha, 2022. s. 33, [cit. 2022-04-19]. Dostupné z:

<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/171612/120409954.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Voit, Petr.

²³¹ VOIT, Petr. *Knihotisk v Praze závěrečné třetiny 16. století. Knihotisk 15. a 16. století* [online]. Praha: Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK, 2008, s. 46-51 [cit. 2022-04-26]. Dostupné z:

https://sites.ff.cuni.cz/uisk/wp-content/uploads/sites/62/2016/01/Knihotisk-15.-a-16.-stolet%C3%AD_Voit.pdf

²³² VOIT, Petr. *Virgil Solis st. Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit. 2022-04-19]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Virgil_Solis_st.&oldid=15640

²³³ *Artikulové sněmu království českého*. Praha: Daniel Sedlčanský. nejst., 1601. In: *Knihopis*, 00348.

²³⁴ Obr. 26

²³⁵ *Leichpredigt Vber Maximiliani des Andern, Großmechtigisten vnnd frommen Römischen Keyzers absterben vnd Begrebnuß. Darinn als in einer Chronica zusehen Was von anfang der Welt, biß auff diesen verstorbenen Keyser Maximilianum vnd jetzt regierenden Röm. Keyser Rudolphum für vorenderungen in allen vie ...*

Caspar Elogii; Samuel Haas; Crescentius Austiacus Capucinus; Christian August Pfalz; Hyacinthus Stixa; Martinus Mauritius Maximilianus Müller; Georgius Hermannus Augustin. Praha, 1577. In: *Národní knihovna; Praha*, 52 C 000022/2.

²³⁶ Obr. 34

²³⁷ MARTINIDES, Bartolomaeus. *Descriptio amplissimae atq[ue] ornatissimae Regiae Urbis Pragensis, metropolis totius Boëmiae*, 1615. In: *Praha, Národní knihovna*, 50 E 000018.

Naděje²³⁸ ochraňujícími erby města. Výrazy postav jsou neumělé, neodpovídají proporcím, přesto působí upřímně a pozitivně, či spíše naivně.

3.2.3 Jiří Jakubův Dačický a Jan Otmar Dačický

Nejvýraznější kopírování lišt s personifikovanými Ctnostmi se objevuje u Dačických, ale dalo by se popsat jako velmi hrubá a zjednodušená verze. Nejstarším dohledaným výskytem těchto lišt v dílně Dačického je příležitostný jednolist s humanistickou básní *Dianae filie illustris* (1580).²³⁹ Každá Ctnost²⁴⁰ je ve svém vlastním ohraničení, i když z kopie jasně nevyplývá, že by nemohlo jít o tradiční souvislou lištu s dvěma rámci. Levou stranu zdobí Statečnost a Trpělivost a pravou Láska a Spravedlnost. Pole je z jedné třetiny zaplněno andílkem držícím štítek s označením alegorie. Toto rozvržení je víceméně zachováno i v pozdějších upravených variantách. Figury jsou umístěny na temném pozadí, které je vytvořeno hustou, splývavou jednoduchou šrafurou. Materiál textilií je propracován detailně i s ozdobami, vše za použití různých úhlů krátkých tahů, celkově však mizející v pozadí. Oděvy jsou více zahalující a mizí z nich energie. Všechny alegorie působí upjatě, mají totožné, jednoduše naznačené výrazy utrpení a jsou doprovázeny typickými atributy. Obsahově jsou shodné s lištami z dílny Peterleho, drobný rozdíl je v postavě Moudrosti, kterou kromě atributu zrcadla doplňují ovíjející se hadi a chybí štít. Jinak se figury se liší pouze v umístění a směřování. Jedná se o dvě postranní lišty, horní část rámu je bohatě zdobená florálním motivem v propletených liniích, spodní je doplněna širší zdobnou linkou. Další dochovaný jednolist *In honorem aplissimae...* (1588)²⁴¹ představuje následnou zjednodušenou variantu zpracování. Lišty jsou komplexně složeny do celkového rámce, svislé lišty zobrazující Víru a Naději a Moudrost a Umírněnost.²⁴² V přímém srovnání s předchozím zpracováním vidíme použití pouze předního plánu kresby, zcela zmizelo pohlcující pozadí. Lišty tedy působí jasnějším dojmem, ovšem postrádají dynamiku a hloubku prostoru. Celkové vyznění navozuje dojem mechanického kopírování. Horní lištu zdobí úzký pruh a spodní je kopíí předchozího jednolistu

²³⁸ Obr. 35

²³⁹ *Dobřenského sbírka jednolistů 16. století*. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21b (Konvolut Dobřenského č. 141 = fol. 37 r).

²⁴⁰ Obr. 24

²⁴¹ *Dobřenského sbírka jednolistů 16. století*. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21c (Konvolut Dobřenského č. 309 = fol. 94r).

²⁴² Obr. 21

pouze v jiném postavení a více pruzích do kterých necitelně zasahuje blok textu. V další ukázce jednolistu *Pijfeň oblahugijecy w tobě modlitbu f Bohu...* (1591)²⁴³ jsou svislé lišty obsazeny stejnými postavami Lásky a Spravedlnosti a Moudrosti a Umírněnosti,²⁴⁴ které zasahují do horní dvojité zdobné lišty a spodní ještě dvojnásobné a tím porušují řád rámu. K zobrazení Spravedlnosti je nelogicky přiřazen další geometrický pás, snad připomínající podstavec. Torzo jednolistu *M.Martunvs Bacahcziek navmierzicenvs, professor...* (1591)²⁴⁵ je sice bez nakladatelského popisu, ale se stejnou výzdobou předešlého jednolistu s umístěním Víry na zbytku dochované pravé strany a Lásky a Spravedlnosti²⁴⁶ na levé. Na následujících dohledaných jednolisticích *Reverendo viro ervditione, etipietate praestan...* (1591)²⁴⁷, *Nobilis, Honesti atoqve ervditi ivvenis d. Rodolphi...*(1591)²⁴⁸ a *Carmen gratulvlatorivm in natalem Veronicae...*(1592)²⁴⁹ je již představena ucelená forma opakovaně používaného rámu sestávajícího ze čtyř lišt, pouze s měnící se pozicí Ctností²⁵⁰ na svislých lištách. Poslední příklad přináší opakované hrubé roztažení textového bloku do horní a spodní lišty, zde však již logičtěji zpracovaného.

Další využití, kdy lišty²⁵¹ už téměř bez mezer přecházejí jedna do druhé a navozují pocit komplexního rámu, můžeme doložit v dílně Jiřího Jakubův Dačického z výzdoby titulní strany prvního a druhého dílu *Postily* (1612) Jiřího Dikasta (1559–1630)²⁵² a také v tvorbě jeho následovníka Jana Othmara Dačického při tisku příležitostných humanistických sborníčků.²⁵³ Rám je složen ze čtyř lišt, pravá je většinou uprostřed signována. U obou tiskařů se jedná o

²⁴³ *Dobřenského sbírka jednolistů 16. století*. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21d (Konvolut Dobřenského č. 335 = fol. 16r).

²⁴⁴ Obr. 36

²⁴⁵ *Dobřenského sbírka jednolistů 16. století*. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21c (Konvolut Dobřenského č. 288 = fol. 73 r).

²⁴⁶ Obr. 37

²⁴⁷ *Dobřenského sbírka jednolistů 16. století*. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21c (Konvolut Dobřenského č. 244 = fol. 30 r).

²⁴⁸ *Dobřenského sbírka jednolistů 16. století*. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21c (Konvolut Dobřenského č. 264 = fol. 50 r).

²⁴⁹ *Dobřenského sbírka jednolistů 16. století*. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21b (Konvolut Dobřenského č. 131 = fol. 26 r).

²⁵⁰ Obr. 38, 39, 40

²⁵¹ Obr. 41

²⁵² DYKAST, Jiří. *Postylla: Nebo, KAzanj krátká na Ewangel'ia Swatá ...* Praha: Jiří Jakubův Dačický, 1612. In: Knihopis K2176.

²⁵³ Obr. 42

stejný štoček signovaný MI.²⁵⁴ Jedná se o splývající kresbu figur i ozdob hustou úzkou šrafurou, navozující pocit nekončícího proplétání, ovšem na úkor čitelnosti a přehlednosti. Linie postrádají dynamiku a výrazy tváří jsou strnulé a nepřívětivé. Při každém dalším otištění rysy hrubnou a ztrácejí kontrast.

Tento rám dohledáme také u Martina Kleinwechtera, který vykazuje jen hrubé rysy,²⁵⁵ např. u díla *Sacro Hymenaeo*.²⁵⁶ Tento štoček je signovaný NR. Další převzetí motivu,²⁵⁷ v opravdově zjednodušeném pojetí až do monolitu plochy, používal při tisku humanistických sborníčků z prostředí pražské univerzity tiskař Pavel Sessius. Štoček je signován písmenem V.²⁵⁸

3.2.4 Mikuláš Štrauss ze Štrausfeldu

V drobném hymnu *Magnificat anima mea Dominum*, který bývá součástí chorobuchu *Liber I. missarum*²⁵⁹ Karla Luythona (1557–1620) je titulní strana orámována v horní části štočky s Assumptou, sv. Václavem a sv. Zikmundem a boční strany kopiemi lišt s personifikovanými Ctnostmi.²⁶⁰ Jedná se o lišty se zobrazením Víry a Naděje, Lásky a Spravedlnosti. Tyto kopie byly pravděpodobně jádrem sporu Štrause s Václavem Marinem z Jenčic (?–1605), jenž ho obvinil z použití jím zděděných lišt po Michaelu Peterlem st. Je možno se domnívat, že se jednalo o mnohokrát použité lišty na příležitostných Peterleho jednolístech, ale není zřejmé, zda Marinova obvinění nesměřovala i k dalším tiskařům. Štrausovy lišty byly na vysoké řemeslné úrovni, řezáč se držel předlohy, ale dodal lištám další hloubku, zejména v dokonale propracované plasticitě pozadí. Je možno je tedy považovat za

²⁵⁴ VEČEŘOVÁ, Petra. *Knihtiskaři Jiří Jakubův Dačický a Jan Othmar Jakubův Dačický* [online]. Praha 2012. s. 183-186, [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/44144>. Disertační práce FF UK.

²⁵⁵ Obr. 43

²⁵⁶ *Sacro hymenaeo humanitate & prudentia conspicui viri dn. nicolai eabri [! recte fabri] ... amici accinebant*. Hradec Králové: Kleinwechter, Martin, [1616]. In: Národní knihovna; Praha, 52 C 25 adl. 30.

²⁵⁷ Obr. 44

²⁵⁸ VEČEŘOVÁ, Petra. *Knihtiskaři Jiří Jakubův Dačický a Jan Othmar Jakubův Dačický* [online]. Praha 2012. s. 183-186, [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/44144>. Disertační práce FF UK.

²⁵⁹ ZANGIUS, Nicolaus. *Liber I. Missarum Caroli Luython Sacrae Caesa: Maiest: Organistae et Componistae...*, 1609. In: Národní knihovna; Praha, 59.A.10477.

²⁶⁰ Obr. 45

zcela manýristické, zejména díky typické zatěžující úzké šrafuře spojené do tmavých ploch a hustému stínování kolem očí.²⁶¹

3.2.5 Jiří Černý z Černého mostu

Jiří Černý byl významný pražský tiskař, jehož rozsáhlá činnost stojí stranou zájmu a nebyla zatím komplexně zpracována. Spolupracoval s J. J. Dačickým i Peterlem st. a ediční plány rozvíjel na podkladech dílny Jičínských. Vzhledem k rozsahu se bakalářská práce nebude dále zabývat množstvím tisků tohoto velmi všestranného a produktivního tiskaře. Pouze uvádí příklad typicky renesančního zpracování ilustrace pro možné srovnání s již uvedenými lištami. Natálie Pígllová²⁶² ve své bakalářské práci uvádí, s odkazem na Mirjam Bohatcovou, fakt o náboženských ilustracích používaných v sériích nebo jako jednotlivý doprovod, kde zmiňuje i užití postav Víry a Naděje. Jako příklad poslouží zobrazení postavy Víry²⁶³ na jednolistu *Reverendi pietate erditione...*(1580).²⁶⁴ Lišta nese monogram A.²⁶⁵ v nadřazeném výjevu světce. Tento monogram se mi nepodařilo přiřadit, ale soudím, že podle nápadného umístění reprezentuje spíše majitele a uživatele štočků.²⁶⁶ Statická figura dosahuje jisté hloubky díky kombinaci jednoduché i křížové šrafury silné linie, doplněné v druhém plánu naznačením krajiny. Jde o zobrazení odlišné od sledované linie Petrleho tvorby, a to nejen v charakteru

²⁶¹ TVRZNIKOVÁ, Jana. Několik poznámek k ilustraci knih pražského tiskaře Mikuláše Štrause. *Knihy a dějiny*. Praha: Knihovna AV ČR, 2018, 25(1-2), s. 17. DOI: <https://doi.org/10.23852/KAD.2018.25.01>. ISSN 1210-8510. Dostupné také z: <https://asjournals.lib.cas.cz/knihyadejiny/article/uuid:3ae6849b-476c-43f5-92f4-d33f92fa1672>.

²⁶² PÍGLOVÁ, Natálie. *Tematický rozbor dochované tiskařské produkce Jiřího Nigrina (1571-1606)* [online]. Praha, 2007. s. 25. [cit. 22-04-22]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/10384/130051975.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Večeřová, Petra.

²⁶³ Obr. 46

²⁶⁴ *Dobřenského sbírka jednolistů 16. století*. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21a (Konvolut Dobřenského č. 45 = fol. 45r).

²⁶⁵ Tento monogram není uveden ve výčtu. Čerpáno z: VOIT, Petr. Monogram (tištěná kniha). *Encyklopedie knihy* [online]. c2020, 10. 01. 2020 [cit. 2022-04-06]. Dostupné z: [https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Monogram_\(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha\)&oldid=17735](https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Monogram_(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha)&oldid=17735)

²⁶⁶ VOIT, Petr. Monogram (tištěná kniha). *Encyklopedie knihy* [online]. c2020, 10. 01. 2020 [cit. 2022-04-06]. Dostupné z: [https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Monogram_\(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha\)&oldid=17735](https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Monogram_(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha)&oldid=17735)

postavy, použití doplňků (princip slunce využit jako svatozář), ale také dodatkem nezvyklého atributu hada a chybějícího kříže.

Závěr

Tato bakalářská práce si kladla za cíl zmapovat výskyt námětu personifikovaných Ctností na dekoračních lištách v tiskárnách rudolfínské Prahy. Vzhledem k tomu, že šlo o mé první setkání s hlubším ponorem do dějin knižní ilustrace a dekoru, musela jsem se rozhodnout pro celkový širší záběr, abych si ujasnila souvislosti, vymezila zmíněný námět, pochopila dějinný kontext a v neposlední řadě se zorientovala v typografických termínech. Nejvíce nesnázi mi přineslo vyhledání relevantních zdrojů, neboť mnoho zdrojových dokumentů se nakonec ukázalo jako spíše matoucí. Pouze díky rozsáhlé práci Petra Voita a výjimečné orientovanosti v tématu mé vedoucí Jany Vlachové jsem se dokázala dostat k podstatným informacím. Snazší pro mě bylo pomocí tvůrčího kompilování shromáždit poznatky o celkovém výskytu motivu Ctností napříč uměním a dějinami.

Vlastní komparativní analýza byla usnadněna díky postupu digitalizace na poli uchovávání vzácných dokumentů. Otevřený přístup do fondů velkých i menších paměťových institucí přináší velké možnosti, ovšem na druhou stranu výjimečně také komplikace v podobě zavádějícího označení v různých databázích. Vyhledávání mi umožnilo pořídit mnoho kopií dotčených tisků, možnost připravit výstřižky detailů pro lepší sledování změn v samotném motivu. U tisků bez impresa, jsem se pokusila na základě shromážděných poznatků odhadnout linii předlohy a příslušnost k tiskařské dílně, přestože jsem si vědoma, že pro potvrzení hypotéz bude třeba provést podrobný typografický rozbor. Nejedná se o kompletní analýzu tvorby dílen rudolfínské Prahy, předmětem výzkumu byly tisky zahrnující motivy personifikovaných Ctností.

Pro dosažení cíle práce jsem vyhledala dostupné exempláře zahrnující tento námět a pokusila se vyvodit posloupnost realizace. Nebylo jednoduché přesně vymezit sledování linie použití motivu a zároveň přiřadit motivické úpravy v řezbách lišt. Pro větší detailnost použití typografických prostředků by bylo potřeba dalšího studia, především příkladů řemeslného zpracování a širší znalost knižní grafiky.

Jednoznačné definování výtvarných slohů je díky základnímu prvku umění, a to jeho nepostihnutelným hranicím, také obtížné. V této práci chápu manýrismus jako přechodovou fázi mezi pozdní renesancí a barokem, v našich zemích datováno přelomem 16. a 17. století.

Charakterizují ho především změnou formy pojetí postavy, dynamikou prostoru a v technickém projevu řezby v jednoduchých hustých šrafurách.

Za první inspiraci považují tvorbu Ledeckého pro Melantricha, která jednoznačně ovlivnila lišty Peterleho. Některé Peterleho tisky jsou označené monogramem IA, který se opatrně přisuzuje Jostu Ammanovi.²⁶⁷ V Ledeckého díle se objevují pozdně renesanční tendence, které přinášejí kromě dokonale zvládnuté anatomie a perspektivy také zjemnění výrazu postav, propracovanost oděvů nabízející kromě zdobnosti i dynamiku pohybu a práci s hloubkou pozadí. Převládá použití silné linky jednoduché i křížové šrafury. Díky další inspiraci, především díly Virgila Solise st., Peterle tento námět rozvinul až k manýristickému pojetí, reprezentovaném v typickém spirálovitém postoji figur, hrou se světlem a stínem a detailní propracovaností charakterů. Spolupráce Peterleho s ostatními tiskárnami by se dala doložit především přejatým námětem, neboť dané tisky jsou obsahově téměř totožné. Zachovávají, až na drobné výjimky, stejné atributy personifikovaných Ctností. Ze Schumannovy dílny pocházejí typy lišt s odlišným ztvárněním Ctností v pozměněném umístění, dalším přidáním doplňku (páska přes oči Spravedlnosti) nebo naopak ubráním atributů. Ale v mnoha prvcích, např. seřazení dvojic nebo využití silné křížové šrafury pro plasticitu oděvů a prostoru, jsou srovnatelné s prvními dřevořezy z dílny Peterleho st. (nejvíce podobnosti vidím v rámování *Minuce* vlepěné do strahovského Homiliáře, kterou jsem hypoteticky spojila s Peterlem). Asi nejrozšířenější používání motivu patřilo dílně Dačických, kde ale také docházelo k největší devastaci kultury ztvárnění. Zjednodušení je viditelné v řezbě i v námětu. Provedení zachovává renesanční prvky v detailech postav, ale nenabízí hloubku prostoru, pozadí je nejprve provedeno pouze hustou jednoduchou šrafurou, posléze mizí zcela. Ztrácí se energie pohybu, propracovanost oděvů a výraz tváří se stává strnulý a monotónní. Další vývoj se odklání od uměleckého výtvarného pojetí směrem ke schematičnosti. Poslední rámy z počátku 17. století se sice vyznačují doplněním řadou atributů jednotlivým Ctnostem, které mají vyplnit prázdnotu prostoru, ale působí nedotaženě. Také řezba se vrací k hrubé lince, mizí křížová šrafura a hloubka je hluše naznačena krátkými tahy. Tato linie pokračuje v tvorbě

²⁶⁷ VOIT, Petr. IA. *Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit.2022-05-07]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=IA&oldid=14202>

následníků i zahraničních tiskařů a u nás jí najdeme v tvorbě Pavla Sessia, ale další analýza není z hlediska přínosu české knižní kultury nutná.

Naopak překvapivě v téže době se objevuje verze z dílny Štrause, kterou můžeme dle Vlachové označit za plně manýristickou díky dokonale zvládnutému prostoru a řezáčské technice úzké šrafury vytvářející velké plochy. Návrat ke starším předlohám dokazuje nedostatek tvůrčích jedinců v tiskárnách rudolfínské Prahy.²⁶⁸

Použití námětu Ctností se jeví jako velmi univerzální téma ve všech složkách umění, neboť má působit v zásadě moralistně a dovést k uvědomění. Prochází velkými plochami iluminovaných rukopisů, objevuje se v drobných miniaturách a samostatných ilustracích. V nejlepších příkladech z dílny Peterleho st, převažuje funkce zdobná, upoutávající pozornost spíše svou dynamikou a odvahou v odhalování postav. V rámci záběru mé práce byly uvedené lišty součástí typů tisků charakteristických pro dané období, což odpovídá záměru tiskařů pořizovat víceúčelově využitelný dekor. Převážně se uplatňují ve zdobení jednolistů se zpravodajstvím, minucemi, oslavnými texty a s příklady humanistického básnictví.

Závěrem bych ráda vyslovila názor, že kvalitní umělecké zpracování náleží hlavní linii započaté Peterleho dílnou. Jde o drobné pozdně renesanční umělecké grafiky s nádherně vykreslenou postavou a propracovaným pozadím s manýristickým nábojem. Dojmu napomáhá jemná vzájemně se doplňující křížová i jednoduchá šrafura. O podpoření estetického účinku se pokusila plně manýristická produkce Štrause, a i když tam již sleduji deformaci ve výrazech, dojem vylepšuje skvěle zvládnutá práce s pozadím. Linie Dačických je pouze nápodobou a kvality se vzdává ve prospěch kvantity. I přesto se potvrdilo, že rudolfínská Praha se dá považovat za jedinečné manýristické centrum, jehož vliv se projevil i v dekoru místních tiskáren.

²⁶⁸ TVRZNÍKOVÁ, Jana. Několik poznámek k ilustraci knih pražského tiskaře Mikuláše Štrause. *Knihy a dějiny*. Praha: Knihovna AV ČR, 2018, 25(1-2), s. 17. DOI: <https://doi.org/10.23852/KAD.2018.25.01>. ISSN 1210-8510. Dostupné také z: <https://asjournals.lib.cas.cz/knihyadejiny/article/uuid:3ae6849b-476c-43f5-92f4-d33f92fa1672>.

Použité databáze

Knihověda.cz [online]. Knihovna AV ČR, 2021 [cit. 2021-11-15]. Dostupné z:
<https://www.knihoveda.cz>

Manuscriptorium [online]. Národní knihovna České republiky, 2021 [cit. 2021-11-15].
Dostupné z: <http://www.manuscriptorium.com>

Knihopis: soupis českojazyčných tisků do r. 1800 [online]. Národní knihovna České republiky, 2014 [cit. 2021-11-15]. Dostupné z: [KPS - Základní vyhledávání \(nkp.cz\)](#)

Časopis knihy a dějiny [online]. Knihovna AV ČR, 2021 [cit. 2021-11-15], ISSN 1210-8510.
Dostupné z: <https://asjournals.lib.cas.cz/knihyadejiny/home>

Seznam použité literatury

BENEŠ, Josef. *Pojem ctnosti ve Starém zákoně*. *Studia theologica* [online]. 2002, 4(1), 13-18 [cit. 2021-12-12]. ISSN 1212-8570. Dostupné z:
<https://www.studiatheologica.eu/pdfs/sth/2002/01/02.pdf>

BULÍNOVÁ, Kristýna. *Tématika ctností a neřestí v renesanční sgrafitové výzdobě fasád architektury v Čechách a na Moravě* [online]. Praha, 2009. [cit. 2021-12-12]. Dostupné z:
https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/21709/DPTX_0_0_11260_KDIP000_194901_0_61509.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění. Vedoucí práce Magdaléna Hamsíková.

DAVIDSON, Ivor J. *Ambrose's De officiis. The Ecole Initiative* [online]. 1999 [cit. 2021-12-12]. Dostupné z:
<https://web.archive.org/web/20141006143558/http://ecole.evansville.edu/articles/officiis.html>

DENKSTEIN, Vladimír, Zoroslava DROBNÁ a Jana KYBALOVÁ. *Lapidarium Národního musea: sbírka české architektonické plastiky 11. až 19. století*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1958.

„Die Verherrlichung des Dominikanerordens“ in der Spanischen Kapelle an S. Maria Novella zu Florenz: ein Beitrag zur Erläuterung des Bildes. *Zeitschrift für christliche Kunst* [online]. 1909, 323-327 [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: <http://www.digizeitschriften.de/dms/resolveppn/?PID=urn:nbn:de:bsz:16-diglit-41535|log00083>

FUČÍKOVÁ, Eliška. *Praha rudolfínská*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014. s. 16. Praha. ISBN 978-80-246-2264-4.

GLENN, Martina. Renesanční umění. *Artmuseum.cz* [online]. Nová Paka, © 1999-2022, 9. 6. 2009 [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/smery_list.php?smer_id=94

GROLLOVÁ, Jana a RYWIKOVÁ, Daniela. *Militia est vita hominis: sedm smrtelných hříchů a sedm skutků milosrdenství v literárních a vizuálních pramenech českého středověku*. Vyd. 1. České Budějovice: Veduta, 2013. Spis OU; č. 272/2013. ISBN 978-80-86829-85-2.

HLAVÁČKOVÁ, Miroslava. *Roudnice nad Labem a okolí: průvodce historií*. 2. vyd. Roudnice nad Labem: Město Roudnice nad Labem, 2014. ISBN 978-80-260-6145-8.

HOŤOVÁ, Anna. *Ilustrátor Virgil Solis mladší ve službách domácí tištěné knihy*. Praha, 2022. s. 8, [cit. 2022-04-22]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/171612/120409954.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

HORÁK, František. *Česká kniha v minulosti a její výzdoba*. 1. vyd. Praha: František Novák, 1948.

CHYBA, K.: *Slovník knihtiskařů v Československu od nejstarších dob do roku 1860*. Příloha Sborníku Památníku národního písemnictví Strahovská knihovna, roč. 1-19. Praha 1966-1984. [cit. 2022-02-19]. Dostupné z: <http://www.clavmon.cz/chyba/vyhlednov.asp>

KLIMEŠ, Vladimír. *Počátky českého a slovenského novinářství*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1955, s. 31.

KNEIDL, Pravoslav. *Česká lidová grafika v ilustracích novin, letáků a písniček*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1983.

KORÁB, Julius. *Vývoj knihtiskařství a české prvotisky: ku čtyřsetletému jubileu české typografie*. V Plzni: Nákladem spolku přátel vědy a literatury české, 1880. 79 s. Publikací spolku přátel vědy a literatury české v Plzni č. 3.

LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, Milada. *Florisův cyklus sedmera svobodných umění a jeho odezva v české renesanci*. Umění = The Art, roč. 8 (1960), č. 4, s. 396-400. čb. il. ISSN 1804-6509.

Malířské umění od A do Z: dějiny malířského umění od počátků civilizace. Praha: Rebo, 1995. s. 460. ISBN 80-85815-20-6.

MAREČEK, Petr. Trpělivost: 9. hvězda. *Korunovační cesta: vstříc 20. výročí korunovace Panny Marie za královnu pokoje* [online]. 2021, (9), 1-4 [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: https://www.schoenstatt.cz/drupal7/sites/default/files//schoenstatt-cz/soubory/Korunovacni_Cesta/Korunovacni_Cesta_09_unor_TRPELIVOST.pdf

MAREK, Jindřich. *Dějiny knižní kultury: II. Středověká rukopisná kniha. Vznik, podoba a funkce* [online]. [Praha: Univerzita Karlova] [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/664667/mod_resource/content/2/dejiny_knizni_kultury_mar_ek_02.pdf

NORMAN, Jeremy M. Albrecht Pfister Publishes "Der Edelstein", the First Book Printed in German and the First Dated Book with Woodcuts. *History of information: exploring the history of information and media through timelines* [online]. © 2004–2022, 6 April 2022 [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: <https://www.historyofinformation.com/detail.php?id=300>

PÍGLOVÁ, Natálie. *Tematický rozbor dochované tiskařské produkce Jiřího Nigrina (1571-1606)* [online]. Praha, 2007. s. 25. [cit. 22-04-22]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/10384/130051975.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Večeřová, Petra.

PIJOÁN, José. *Dějiny umění*. Díl 6. Praha: Odeon, 1980. Světové umění.

PANOCH, Pavel. *Malováno na fasády tesáno do kamene: obrazová antologie sgrafitové výzdoby a malířských a sochařských dekorací historických sídel a staveb v českých zemích v období 16.-20. století: čítanka pro posluchače humanitních oborů a kulturní historie* [online]. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015 [cit. 2021-12-12]. ISBN 978-80-7395-968-5. Dostupné z: https://fr.upce.cz/sites/default/files/public/pano3099/panoch_malovano_do_fasady-opt_147986.pdf

POLANSKÁ, Magda. *Ilustrace v tisku tzv. Pán rady (1505)* [online]. Praha, 2014. [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/70891/DPTX_2012_2_11210_0_34447_2_0_135610.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav pro dějiny umění. Vedoucí práce Lubomír Konečný.

OSOLSOBĚ, Petr. *Umění a ctnost: k teorii umělecké reprezentace*. Brno: Barrister & Principal, 2013. ISBN 978-80-7485-015-8.

ROYT, Jan. *Slovník biblické ikonografie*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-0963-0.

RULÍŠEK, Hynek. *Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie*. 2., upr. vyd. [České Budějovice]: Karmášek, 2006. ISBN 80-239-7434-3

SOUČKOVÁ, Ema. *Výzdoba hudebních rukopisů Jana Táborského z Klokotské Hory*. Vydání první. Praha: Academia, 2019. ISBN 978-80-200-2866-2.

STUDNÍČKOVÁ, Michaela. Iluminace. *Encyklopedie knihy* [online]. c2021, 15. 01. 2021 [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Iluminace&oldid=18731>

TVRZNÍKOVÁ, Jana. Několik poznámek k ilustraci knih pražského tiskaře Mikuláše Štrause. *Knihy a dějiny*. Praha: Knihovna AV ČR, 2018, 25(1-2), s. 17. DOI: <https://doi.org/10.23852/KAD.2018.25.01>. ISSN 1210-8510. Dostupné také z: <https://asjournals.lib.cas.cz/knihyadejiny/article/uuid:3ae6849b-476c-43f5-92f4-d33f92fa1672>.

TVRZNÍKOVÁ, Jana. Tiskař a briefmalér Michael Peterle (1537-1588). *Knihy a dějiny*. Praha: Knihovna AV ČR, 2016, 23(1-2), s.9. DOI: <https://doi.org/10.23852/KAD.2016.23.01>. ISSN 1210-8510 [cit. 2022-02-06]. Dostupné také z: <https://asjournals.lib.cas.cz/knihyadejiny/article/uuid:760c7e3d-381d-497d-93e6-1828073dbc9f>

TVRZNÍKOVÁ, Jana. *Život a dílo tiskaře a dřevořezáče Michaela Peterleho* [online]. Praha, 2015. [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/77903>. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Petr VOIT.

VAŘEKA, Marek. *České dějiny raného novověku I.: doba předbělohorská (1526-1620)*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2016. ISBN 978-80-210-8278-6.

VEČEŘOVÁ, Petra. Každodennost pražských tiskařů v 16. a na počátku 17. století. *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska 2006*: sborník z odborné konference. Brno: Sdružení knihoven České republiky, [1993]-2001. V Olomouci: Vědecká knihovna, 2007. ISBN 978-80-86249-42-1.

VEČEŘOVÁ, Petra. *Knihtiskaři Jiří Jakubův Dačický a Jan Othmar Jakubův Dačický* [online]. Praha 2012. [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/44144>. Disertační práce FF UK.

VLACHOVÁ, Jana. Ikonografie alegorického cyklu v traktátu Masopust z roku 1580 a její čtenářská recepce. *Knihy a dějiny*. Praha: Knihovna AV ČR, 2021, 28(1-2), 70-93. DOI: <https://doi.org/10.23852/KAD.2021.28.03>. ISSN 1210-8510. Dostupné také z: <https://asjournals.lib.cas.cz/knihyadejiny/article/uuid:ce3f5e28-7d07-4e8b-b05f-7531e6208465>

VOIT, Petr. Ambrož Ledecký. *Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ambro%C5%BE_Ledec%C3%BD&oldid=13512

VOIT, Petr. Bordura. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 31. 12. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Bordura&oldid=17605>

VOIT, Petr. Briefmaler. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 31.12. 2019 [cit. 2022-05-12]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Briefmaler&oldid=17596>

VOIT, Petr. Cenzura. *Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Cenzura&oldid=13758>

VOIT, Petr. Česká knižní kultura doby Václava Hájka z Libočan: Na okraj jednoho badatelského vakua. *Česká literatura* 2, 2/2014, s. 163-164. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=164241>

VOIT, Petr. Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí. I, Severinsko-kosořská dynastie 1488-1557. Vyd. 1. Praha: KLP, 2013. ISBN 978-80-86791-98-2.

VOIT, Petr. Daniel Sedlčanský nejst. *Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit. 2022-04-22]. Dostupné z:
https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Daniel_Sedl%C4%8Dansk%C3%BD_nejst.&oldid=13831

VOIT, Petr. Dekor. *Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit. 2021-12-4]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Dekor&oldid=13850>

VOIT, Petr. Exlibris. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 24. 01. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Exlibris&oldid=16230>

VOIT, Petr. IA. *Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit.2022-05-07]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=IA&oldid=14202>

VOIT, Petr. Ilustrace. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 25. 11. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ilustrace&oldid=17356>

VOIT, Petr. Ilustrace (15. stol.). *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 25. 11. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z:
<https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ilustrace&oldid=17356>

VOIT, Petr. Ilustrace (16. stol.). *Encyklopedie knihy*[online]. c2019, 25. 11. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z:
[https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ilustrace_\(16._stol.\)&oldid=17351](https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ilustrace_(16._stol.)&oldid=17351)

VOIT, Petr. Ilustrace (17. stol.). *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 25. 11. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z:
[https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ilustrace_\(17._stol.\)&oldid=17349](https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ilustrace_(17._stol.)&oldid=17349)

VOIT, Petr. Jan Harovnik. *Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z:
https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Jan_Harovn%C3%ADk&oldid=14310

VOIT, Petr. Jan Komor. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 30. 10. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Jan_Komor&oldid=17178

VOIT, Petr. Jan Schumann st. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 28. 08. 2019 [cit. 2022-04-22]. Dostupné z:

https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Jan_Schumann_st.&oldid=16662

VOIT, Petr. Jednolist. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 25. 11. 2019 [cit. 2022-02-12].

Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Jednolist&oldid=17334>

VOIT, Petr. Jiří Černý z Černého Mostu. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 31. 12. 2019 [cit. 2022-02-21]. Dostupné z:

https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ji%C5%99%C3%AD_%C4%8Cern%C3%BD_z_%C4%8Cern%C3%A9ho_Mostu&oldid=17540

VOIT, Petr. Jiří Jakubův Dačický. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 16. 12. 2019 [cit. 2022-02-07]. Dostupné z:

https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ji%C5%99%C3%AD_Jakub%C5%AFv_Da%C4%8Dick%C3%BD&oldid=17529

VOIT, Petr. Jiří Melantrich z Aventinu st. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 21. 10. 2019 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z:

https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ji%C5%99%C3%AD_Melantrich_z_Aventinu_st.&oldid=17086

VOIT, Petr. Johann Froben. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019 9. 12. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z:

https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Johann_Froben&oldid=17442

VOIT, Petr. Kartuš (tištěná kniha). *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 12. 11. 2019 [cit. 2022-04-22]. Dostupné z:

[https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Kartu%C5%A1_\(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha\)&oldid=17261](https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Kartu%C5%A1_(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha)&oldid=17261)

VOIT, Petr. *Katalog prvotisků Strahovské knihovny v Praze*. Překlad Jitka Jendruchová a Marion Nejedlá. Vydání první. Praha: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, 2015. s. 449-450. Bibliotheca Strahoviensis. Series monographica, 6. ISBN 978-80-88009-05-4.

VOIT, Petr. *Knihtisk 15. a 16. století: verze 1.0* [online]. Praha: Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK, 2008. [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: https://sites.ff.cuni.cz/uisk/wp-content/uploads/sites/62/2016/01/Knihtisk-15.-a-16.-stolet%c3%ad_Voit.pdf

VOIT, Petr. *Knihtisk v Praze závěrečné třetiny 16. století. Knihtisk 15. a 16. století* [online]. Praha: Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK, 2008, s. 1 [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: https://sites.ff.cuni.cz/uisk/wp-content/uploads/sites/62/2016/01/Knihtisk-15.-a-16.-stolet%C3%AD_Voit.pdf.

VOIT, Petr. Lucas Cranach st. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 31. 12. 2019 [cit.2022-05-07]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Lucas_Cranach_st.&oldid=17565

VOIT, Petr. Michael Peterle st. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 18. 09. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Michael_Peterle_st.&oldid=16817

VOIT, Petr. Mikuláš Štraus ze Štrausfeldu. *Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit. 2022-02-13]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Mikul%C3%A1%C5%A1_%C5%A0traus_ze_%C5%A0trausfeldu&oldid=14827

VOIT, Petr. Minuce. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 21. 10. 2019 [cit. 2022-05-07]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Minuce&oldid=17075>

VOIT, Petr. Monogram (tištěná kniha). *Encyklopedie knihy* [online]. c2020, 10. 01. 2020 [cit. 2022-04-06]. Dostupné z: [https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Monogram_\(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha\)&oldid=17735](https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Monogram_(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha)&oldid=17735)

VOIT, Petr. Pavel Čížek. *Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Pavel_%C4%8C%C3%AD%C5%BEek&oldid=14983

VOIT, Petr. Pavel Gutsch. *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 9. 12. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Pavel_Gutsch&oldid=17411

VOIT, Petr. Příležitostné tisky. *Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit. 2021-02-20]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=P%C5%99%C3%ADle%C5%BEitostn%C3%A9_tisky&oldid=14854

VOIT, Petr. Rám (tištěná kniha). *Encyklopedie knihy* [online]. c2019, 12. 09. 2019 [cit. 2021-02-13]. Dostupné z:
[https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=R%C3%A1m_\(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha\)&oldid=16736](https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=R%C3%A1m_(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha)&oldid=16736)

VOIT, Petr. Traktát. *Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit. 2021-12-05]. Dostupné z:
<https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Trakt%C3%A1t&oldid=15066>

VOIT, Petr. Váleček (tištěná kniha). *Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z:
[https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=V%C3%A1le%C4%8Dek_\(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha\)&oldid=15466](https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=V%C3%A1le%C4%8Dek_(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha)&oldid=15466)

VOIT, Petr. Virgil Solis st. *Encyklopedie knihy* [online]. c2018, 10. 12. 2018 [cit. 2022-04-19]. Dostupné z:
https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Virgil_Solis_st.&oldid=15640

Seznam pramenů

[Bible Melantrichova. 5. vydání. V Praze 1577.] . In: Knihopis, K01105.

[Bible Netolického, (Melantrichova 1. vyd.). Praha, 1549. In: Knihopis, K01101

[Huberova minuce] [1578]. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha, DR I 21a (Konvolut Dobřenského č. 105 = fol. 105r)

[Kancionál mladoboleslavský]. In: Okresní muzeum Mladá Boleslav; Mladá Boleslav, inv. č. 21692 (II.A.2)

[Minucy a Pranostyka | z Včenij Pražského vydaná | Od M. Petra Kodycylla z Tulechowa. K Létu Páně M.D.LXXIX [= 1579] (Wytisštěno w Starém Městě Pražském v Girijka Černého) [1578]. Praha: Jiří Černý z Černého Mostu, [1578]. In: Knihopis, K04172.

Artikulové sněmu království českého. Praha: Daniel Sedlčanský. nejst., 1601. In: Knihopis, 00348.

Bible [Bible Melantrichova. 4.vydání. V Praze 1570]. In: Knihopis K01104

Bible [Bible Samuela Adama z Veleslavína. V Praze 1613]. In: knihopis, K01106.

Bible [Bible svatováclavská. 1. vydání. V Praze 1677-1715]. In: Knihopis, K01111.

Bible [Bible svatováclavská. 2. vydání. V Praze 1769-1771]. In: Knihopis, K01112.

BUCHANAN, George a Algernon Charles Swinburne. *Rervm scoticarvm historia, avctore georgio bvchanano scoto. ad iacobvm vi. scotorvm regem. acceßit de ivre regni apud scotos dialogus, eodem georgio bvchanano auctore.* [Antwerp: Printed by G. van den Rade, 1582]. In: Folger shakespeare library; Wasinghton, 315348. Dostupné z: http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ174542202.

CYPRIANUS, ERASMUS ROTTERDAMSKÝ. *Desiderius, ed. Opera Divi Caecilii Cypriani Episcopi Carthaginensis, ab innumeris mendis repurgata, adiectis nonnullis libellis ex uetustissimis exemplaribus, quae hactenus non habebantur, ac semotis ijs, quae falso uidebantur inscripta, una cu[m] annotatiunculis.* [Basileae: Apvd Ioannem Frobenivm] 1520. In: Staatsbibliothek; Bamberg, 3 F 8#2.

Das Evangeliar Ottos III. [Handschrift, 1043-46]. In: München: Bayerische Staatsbibliothek, BSB Clm 4453.

Dobřenského sbírka jednolistů 16. století. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21a (Konvolut Dobřenského č. 45 = fol. 45r).

Dobřenského sbírka jednolistů 16. století. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21a (Konvolut Dobřenského č. 6, 8, 10, 12, 14, 16 = fol.6 r)

Dobřenského sbírka jednolistů 16. století. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21a (Konvolut Dobřenského č. 84 = fol. 84 v/ 84 bis).

Dobřenského sbírka jednolistů 16. století. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21b (Konvolut Dobřenského č. 131 = fol. 26 r).

Dobřenského sbírka jednolistů 16. století. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21b (Konvolut Dobřenského č. 141 = fol. 37 r).

Dobřenského sbírka jednolistů 16. století. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21c (Konvolut Dobřenského č. 244 = fol. 30 r).

Dobřenského sbírka jednolistů 16. století. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21c (Konvolut Dobřenského č. 264 = fol. 50 r).

Dobřenského sbírka jednolistů 16. století. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21c (Konvolut Dobřenského č. 288 = fol. 73 r).

Dobřenského sbírka jednolistů 16. století. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21c (Konvolut Dobřenského č. 309 = fol. 94r).

Dobřenského sbírka jednolistů 16. století. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21d (Konvolut Dobřenského č. 335 = fol. 16r).

Dobřenského sbírka jednolistů 16. století. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna; Praha, DR I 21c (Konvolut Dobřenského č. 141 = fol. 37 r)

DOMINÁČEK z Písnice, Jindřich. *ARGO PENTALOGE, ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO GVILHELMO VRSINO, Domus Rosenbergica Gubernatori...* Praha: Peterle, Michael - sen., 1585. In: Roudnická lobkowiczská knihovna; Nelahozeves, II Fc 29.

DYKAST, Jiří. *Postyl'la: Nebo, Kazanj krátká na Ewangel'ia Swatá ...* Praha: Jiří Jakubův Dačický, 1612. In: Knihopis K2176.

FAULKNER, Šebestián. *Tytulář Obsahugjcy v sobě w yazyku Českém, předně: Formy Listůw wsseliyakých w potřebách Lidských: A Tytule Stawůw Duchownijch a Swětských.*

Potom, y giné některé přidané věcy, w Českém, y Německém yazyku, totiž: O Saudech Zemských Kralowstwj Českého, O Pokutách wsseliyakých wedle Zřízení Zemského. ... 1589.
In: Knihopis, K02433.

HABERMANN, Johann. *Ziwot, a celá Ewangelistská Hystorya o Pánu Gežjssy Krystu ...* [1578]. In: Národní knihovna České republiky; Praha, 54 F 0001461579.

JANSENIUS, Cornel: *Paraphrases in omnes psalmos Davidicos* [Louvain, Peter Zangrius 1574]. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna; Praha, BCH V 39.

KHERNER, Jan. *CARMEN HONORI NVPTIARVM CLARISSIMI APRImeq; Nobilis viri D. Vencesilai Senioris Kamarithi de Rovin, Sacrae Caesarae Maiestatis ad appellationes consiliarii sponsi, & honestae ac piae matronae Susannae Legatae, sponsae, inscriptum observantiae ergo ...* Praha: Schumann, Jan - sen. 1591. In: BCBT 36659

KHERNER, Jan. *NVPTIIS HVMANISSIMI AC ORNATISSIMI VIRI DOMINI ADAMI GERONIS PELZENI, &c. SPONSI, ET honestae pudicaeq; Virginis Salomenae, Viri Nobilis, integerrimi nec non prudentissimi Dn. Laurentii Brzekovicij de Zavorzicz, Consulis antiquae Praegae dignissimi filiae sponsae ...* Praha: Schumann, Jan - sen. 1591. In: BCBT 36664
Krumlovský sborník. In: Knihovna Národního muzea; Praha, III B 10.

Leichpredigt Vber Maximiliani des Andern, Großmechtigisten vnnnd frommen Römischen Keyser absterben vnd Begrebnuß. Darinn als in einer Chronica zusehen Was von anfang der Welt, biß auff diesen verstorbenen Keyser Maximilianum vnd jetzt regierenden Röm. Keyser Rudolphum für vorenderungen in allen vie ... Caspar Elogii; Samuel Haas; Crescentius Austiacus Capucinus; Christian August Pfalz; Hyacinthus Stixa; Martinus Mauritius Maximilianus Müller; Georgius Hermannus Augustin. Praha, 1577. In: Národní knihovna; Praha, 52 C 000022/2.

LUTHER, Martin. *Tomus secundus omnium operum. Wittenberg.* 1562. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna; Praha, HC I 19.

Malostranský graduál (I. díl). In: Národní knihovna; Praha, XVII.A.3

MARTINIDES, Bartolomaeus. *Descriptio amplissimae atq[ue] ornatissimae Regiae Urbis Pragensis, metropolis totius Boëmiae*. 1615. In: Praha, Národní knihovna, 50 E 000018.

MAURUS, Rabanus. *Liber de laudibus Sanctae Crucis*. [rukopis, 1170-85]. In: Biblioteca Apostolica Vaticana, Reg.lat.436.

Obsequiale sive benedictionale, quod agendam appellant secundum ritum & consuetudinem s. metropolitanae Pragensis ecclesiae. 1585. In: Národní knihovna; Praha, Cheb 14/252, 1002222539 stt20100017869

Praga bohemiae metropolis accvratissime expressa 1. 5. 6. 2., Praha, Jan Kozel (Bock), 1562. In: Pravoslav Kneidl, Michael Peterle, přední pražský dřevorytec a tiskař 16. století, *Bibliotheca Strahoviensis 1*, 1995, s. 107–133.

PAPROCKÝ z Hlohol a Paprocké Vůle, Bartoloměj. *DIADOCHOS ID EST SVCESSIO: Ginák Poslaupnost Knijžat a Králůw Českých ...* Praha: Jan Schumann-dědicové, 1602. In: Knihopis, K06843

PFISTER, Albrecht. *Der Edelstein*. [1461]. In: Herzog August BibliothekOffsite Link; Wolfenbüttel, ISTC č. ib00974500.

PRUDENTIUS. *Psychomachia*. [990-1016]. In: British Library, Add MS 24199.

RIPA, Cesare. *Iconologia, ouero, Descrittione di diuerse imagini cauate dall'antichità, & di propria inuention*. 1603. In: Appresso Lepido Facij; Roma, A-2I 2K.

RVAČOVSKÝ, Vavřinec Leandr. *Massopust*. Praha: Jiří Melantrich, 1580. In: Knihopis, K15127.

ŘEŠÁTKO Soběslavský, Tomáš. *Kancionál celoroční*. 1610. In: Knihopis, K15182.

Sacro hymenaeo humanitate & prudentia conspicui viri dn. nicolai eabri [! recte fabri] ... amici accinebant. Hradec Králové: Kleinwechter, Martin, [1616]. In: Národní knihovna; Praha, 52 C 25 adl. 30

SEMIN, Jan. *Píseň w Nowě Složená na Gméno Geho milosti Cýsařské Pána Pana Rodolffa Krále ...* In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha, sg. DR I 21d (Konvolut Dobřenského č. 321 = fol. 2r)

TOVAČOVSKÝ Z CIMBURKA, Ctibor. *Knijha o hořekowanj a nařjkanij sprawedliwosti králowny a paní wssech ctnostij*. Praha [Jan Severin ml.], 1539. In: Knihopis, K01711.

WESENBECK, Matthaeus: *Oeconomia iuris edita*. [Leipzig, Andreas Schneider – Ernst Vögelin 1571]. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna; Praha, CC VI 16.

ZANGIUS, Nicolaus. *Liber I. Missarum Caroli Luython Sacrae Caesa: Maiest: Organistae et Componistae...* 1609. In: Národní knihovna; Praha, 59.A.10477.

Seznam detailů

A MITIS Tomáš z Limuz. Bible (Biblia Veteris et Novi testamenti, Bible Melantrichova, 4. vydání) [online]. 1570. In: Praha, Národní knihovna, 54.A.6 [cit. 2022-05-09]. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-NKCR__54_A_6_____0YW85T4-cs

B VOIT, Petr. *Katalog prvotisků Strahovské knihovny v Praze*. Překlad Jitka Jendruchová a Marion Nejedlá. Vydání první. Praha: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, 2015. s. 449-450. Bibliotheca Strahoviensis. Series monographica, 6. ISBN 978-80-88009-05-4. Fragmenty vlepené do: *Homiliarius doktorum de tempero et de sanctus* (1482). Foto Veronika Borovková.

C [Huberova minuce] [online]. [1578]. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha, DR I 21a (Konvolut Dobřenského č. 105 = fol. 105r) [cit. 2022-05-09]. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-KKPS__DR_I_21A____27BECB5-cs

D Dobřenského sbírka jednolistů 16. století [online]. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21c (Konvolut Dobřenského č. 309 = fol. 94 r) [cit. 2022-05-09]. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-KKPS__DR_I_21C____2IJ1VT9-cs

E VOIT, Petr. *Katalog prvotisků Strahovské knihovny v Praze*. Překlad Jitka Jendruchová a Marion Nejedlá. Vydání první. Praha: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, 2015. s. 449-450. Bibliotheca Strahoviensis. Series monographica, 6. ISBN 978-80-88009-05-4. Fragmenty vlepěné do: *Homiliarius doktorum de tempero et de sanctus* (1482). Foto Veronika Borovková.

F HABERMANN, Johann. Ziwot, a celá Ewangelistská Hystorya o Pánu Gežjssy Krystu ... [online]. [1578]. In: Národní knihovna; Praha, 54 F 0001461579 [cit. 2022-05-09] Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=NKPEOD-NKCR__54_F_000146_22F8QD9-cs

G Dobřenského sbírka jednolistů 16. století [online]. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21c (Konvolut Dobřenského č. 309 = fol. 94 r) [cit. 2022-05-09]. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-KKPS__DR_I_21C____2IJ1VT9-cs

H Dobřenského sbírka jednolistů 16. století [online]. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21c (Konvolut Dobřenského č. 267 = fol. 53 r) [cit. 2022-05-09]. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-KKPS__DR_I_21C____2IJ1VT9-cs

CH Dobřenského sbírka jednolistů 16. století [online]. In: Královská kanonie premonstrátů na Strahově-Strahovská knihovna, Praha, DR I 21b (Konvolut Dobřenského č. 141 = fol. 37 r) [cit. 2022-05-09]. Dostupné z:

http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-KKPS__DR_I_21B____3ZLNI8F-cs

Obrazová příloha

Seznam obrázků

Obrázek 1 Kaple Scrovegni, Padova **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 2 Santa Maria Novella ve Florencii **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 3 *Stará radnice, Velké náměstí čp. 1, Prachatice (1571)* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 4 *Iconologia, overo Descrittione di diverse imagini cauate dall'antichità, & di propria inuentione* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 5 *Sadelerovo exlibris pro Petra Voka z Rožmberka (1609)* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 6 *Malostranský graduál* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 7 *Mladoboleslavský graduál* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 8 a, b, c *Tento traktát jest o mládenci, kterýž jsa v štěstí zpychal a svévolně upadl v neštěstí (Pán rady)* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 9 *Knijha o hořekowanj a nařjkanij sprawedliwosti králowny a paní wssech* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 10 a, b *Masopust* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 11 a, b, c, d, e, f *Deset patriarchuov Kristových* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 12 *Opera Divi Caecilii Cypriani Episcopi Carthaginensis, ab innumeris mendis repurgata, adiectis nonnullis libellis ex uetustissimis exemplaribus, quae hactenus non habebantur, ac semotis ijs, quae falso uidebantur inscripta, una cu[m] annotatiunculis* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 13 *Oeconomia iuris edita* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 14 *Paraphrases in omnes psalmos Davidicos* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 15 *Bible Melantrichova* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 16 *Bible Samuela Adama z Veleslavína* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 17 *Bible svatováclavská* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 18 a *Minuce a pranostiky k létu Páně 1579* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 19 *Píseň w Nowě Složená na Gméno Geho milosti Cýsařské Pána Pana Rodolffa Krále ... (1579)* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 20 *Huberova minuce* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 21 *In honorem aplissimae...* **Chyba! Záložka není definována.**

- Obrázek 22 *Ziwot, a celá Ewangelistská Hystorya o Pánu Gežjssy Krystu ...* **Chyba! Záložka není definována.**
- Obrázek 23 *Magnificicae generositatis* **Chyba! Záložka není definována.**
- Obrázek 24 *Dianae filie illustris ...* **Chyba! Záložka není definována.**
- Obrázek 25 *Favsta Precatio In Thalamum... Guilhelmi Ursini* **Chyba! Záložka není definována.**
- Obrázek 26 *Leichpredigt Vber Maximiliani des Andern...* **Chyba! Záložka není definována.**
- Obrázek 27 *Obsequiale sive benedictionale, quod agendam appellant secundum ritum & consuetudinem s. metropolitanae Pragensis ecclesiae* **Chyba! Záložka není definována.**
- Obrázek 28 a, b, c *Tytulář Obsahugjcy v sobě w yazyku Českém, předně: Formy Listůw wsseliyakých w potřebách Lidských: A Tytule Stawůw Duchownijch a Swětských. Potom, y giné některé přidané wěcy, w Českém, y Německém yazyku, totiž: O Saudech Zemských Kralowstwij Českého, O Pokutách wsseliyakých wedle Zřízení Zemského. ...* **Chyba! Záložka není definována.**
- Obrázek 29 *Kancionál celoroční* **Chyba! Záložka není definována.**
- Obrázek 30 a, b *Argo pentaloge, illvstrissimo principi ac domino, domino gvilhelmo vrsino, domus rosenbergica gubernatori, ...* **Chyba! Záložka není definována.**
- Obrázek 31 *Nyptiis hvmanissimi ac ornatissimi viri domini adami geronis pelzeni, &c. sponsi...*
Chyba! Záložka není definována.
- Obrázek 32 *Carmen honori nyptiarvm clarissimi ...* **Chyba! Záložka není definována.**
- Obrázek 33 a *Diadochos id est svccessio: ginák poslaupnost knijzat a králůw českých ...*
Chyba! Záložka není definována.
- Obrázek 34 *Artikulové sněmu království českého* **Chyba! Záložka není definována.**
- Obrázek 35 *Desrciptio amplissimae atque ornatissimae reiae urbis Pragensis, metropolis totiž Boemiae* **Chyba! Záložka není definována.**
- Obrázek 36 *Pijfeň oblahugijecy w tobě modlitbu f Bohu...* **Chyba! Záložka není definována.**
- Obrázek 37 *Martunvs Bacahcziek navmierzicenvs, professor...* **Chyba! Záložka není definována.**
- Obrázek 38 *Reverendo viro ervditione, etipietate praestan...* **Chyba! Záložka není definována.**
- Obrázek 39 *Nobilis, Honesti atoqve ervditi ivvenis d. Rodolphi...* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 40 *Carmen gratulatorym in natalem Veronicæ...* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 41 *Postila Jiřího Dikasta* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 42 *Epigrammata in honorem...* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 43 *Sacro hymenæo humanitate...* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 44 *Nuptiarum Solennitati Clarissimi...* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 45 *Liber I. missarum* **Chyba! Záložka není definována.**

Obrázek 46 *Reverendi pietate eruditio* **Chyba! Záložka není definována.**

